

Volnočasové aktivity dětí a mládeže v kontextu digitální doby

Kristina Ormston, DiS.

Bakalářská práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristina Ormston, DiS.**
Osobní číslo: **H128039**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Volnočasové aktivity dětí a mládeže v kontextu digitální doby**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů.

Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovo-
ního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím
bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na charakteristiku volnočasových aktivit;
- na funkce volného času a přínos pro děti a mládež;
- na vymezení "klasických" a "nových" volnočasových aktivit a možnosti trávení volného času dětí a mládeže v digitálním světě.

Součástí práce bude empirické šetření mezi dětmi a mládeží za účelem zjištění způsobu a míry trávení volného času s "novými médii".

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.

HENDL, J. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. Člověk – prostředí – výchova. K otázkám sociální pedagogiky. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

PÁVKOVÁ, J. a kol. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, 229 s. ISBN 80-7178-569-5.

REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SAK, P. a SAKOVÁ, K. Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004, 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce:

15. prosince 2014

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2015

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.

děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 20.2.2015

KRISTINA ORMSTON
.....
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na volnočasové aktivity dětí a mládeže v kontextu digitální doby. Teoretická část práce poskytuje vymezení pojmů děti a mládež, volný čas, výchova mimo vyučování, pedagogika volného času a dalších pojmů s tím souvisejících. V další kapitole jsou popsány volnočasové aktivity, volný čas v rodině, ve škole a mimo ni. Kapitola věnující se digitálním médiím je zaměřena na vliv a funkci médií, charakteristiku internetu, sociálních sítí, televize a mobilního telefonu. V praktické části je objasněna realizace, průběh a výsledky kvalitativního výzkumu. Na základě polostrukturovaného rozhovoru byl zjišťován způsob trávení volného času dětí a mládeže s novými digitálními médii. Dále poměr volného času, který stráví s novými digitálními médii a který stráví aktivní činností a také jakou roli skutečně hrají nová digitální média v životě dětí a mládeže.

Klíčová slova: předškolní děti, mládež, volný čas, volnočasové aktivity, pedagogika volného času, pedagog volného času, vychovatel, rodina, škola, digitální média, internet, sociální síť, počítač, televize, mobilní telefon.

ABSTRACT

This bachelor's thesis is focused on the leisure time activities of children and youth in the context of the digital age. The theoretical part of the work provides the definition of the meaning of children and youth, leisure time, education outside of school, pedagogy of leisure time and other terms associated with it. The next chapter describes leisure activities, leisure time in the family, in school and outside of it. The chapter devoted to digital media is focused on the influence and function of the media, characteristics of the internet, social networks, television and mobile telephones. The practical part clarifies the execution, progress and results of the qualitative study. On the basis of semi-structured interviews, the method of children and youth spending their leisure time in the new digital age was ascertained. Also the proportion of leisure time spent with new digital media compared to other activities and the true role played by the new digital media in the lives of children and youth.

Keywords: pre-school children, youth, leisure time, leisure activities, pedagogy of leisure time, leisure time pedagogue, educator, family, school, digital media, internet, social networks, computer, television, mobile telephone.

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi, Ph.D. za odborné vedení, věcné připomínky a cenné metodické rady, které významně přispěly k dokončení této bakalářské práce.

Také bych ráda poděkovala mé rodině za psychickou podporu a trpělivost, kterou mi poskytovala po celou dobu studia a především při zpracování této bakalářské práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně dne 20. 4. 2015

.....
Kristina Ormston

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 CHARAKTERISTIKA POJMŮ DÍTĚ A MLÁDEŽ	11
1.1 DEFINICE Z HLEDISKA PSYCHOLOGIE	11
1.2 DEFINICE Z HLEDISKA PRÁVA.....	13
2 VOLNÝ ČAS A SOUVISEJÍCÍ POJMY	15
2.1 VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS.....	15
2.2 FUNKCE VOLNÉHO ČASU	17
2.3 VÝCHOVA MIMOTŘÍDNÍ, MIMOŠKOLNÍ A MIMO VYUČOVÁNÍ.....	19
2.4 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	20
2.5 PEDAGOG VOLNÉHO ČASU A VYCHOVATEL	22
2.5.1 Rozdíly oproti učitelské profesi	22
2.5.2 Předpoklady pro práci pedagoga volného času a vychovatele.....	23
3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY	25
3.1 VOLNÝ ČAS A RODINA	26
3.2 VOLNÝ ČAS A ŠKOLA.....	27
3.3 VOLNÝ ČAS MIMO ŠKOLU	28
4 DIGITÁLNÍ MÉDIA	30
4.1 VLIV DIGITÁLNÍCH MÉDIÍ	31
4.2 FUNKCE MÉDIÍ.....	33
4.3 INTERNET	34
4.4 SOCIÁLNÍ SÍTĚ	38
4.5 TELEVIZE	42
4.6 MOBILNÍ TELEFON.....	44
II PRAKTICKÁ ČÁST	46
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	47
5.1 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA.....	47
5.2 ANALÝZA ROZHOVORŮ S RODIČI DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU	50
5.1 ANALÝZA ROZHOVORŮ SE STUDENTY GYMNÁZIA	56
5.2 VYHODNOCENÍ A DOPORUČENÍ.....	63
5.2.1 Zodpovězení výzkumných otázek.....	68
5.2.2 Diskuse.....	72
5.2.3 Doporučení.....	74
ZÁVĚR	76
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	84
SEZNAM GRAFŮ	85
SEZNAM PŘÍLOH	86

ÚVOD

Na začátek bych ráda uvedla velmi výstižný citát C. K. Brightbilla: „*Budoucnost bude náležet nejen vzdělanému člověku, ale člověku, který je vzdělaný v tom, jak moudře využívat svůj čas ...*“¹

Volný čas je velmi důležitou součástí života každého jedince, i když si to někteří možná neuvědomují. Je to čas, který může jedinec věnovat sám sobě, byť je to třeba i v přítomnosti jiných osob. Velmi podstatné však je, že jsou aktivity ve volném čase vybrány svobodně a dobrovolně, přináší radost, štěstí, uspokojení a další pozitivní pocity a zážitky.

Vzhledem k prudkému rozvoji informačních a komunikačních technologií se objevuje velký vliv nových digitálních médií na oblast volného času. Tomuto velice zajímavému a aktuálnímu tématu se věnuje i moje bakalářská práce. Významem volného času v souvislosti s prevencí sociálních deviací a formováním zdravého životního stylu se také zabývá studovaný obor sociální pedagogika. Není to však jen tento důvod, na základě kterého jsem si téma bakalářské práce zvolila. Spojení volnočasových aktivit a nových digitálních médií je mi osobně blízké. V současné době řeším problematiku volnočasových aktivit u svých dcer. A především u starší dcery se začíná objevovat velký zájem o nová digitální média.

Hlavní cíl práce byl soustředěn na zjištění, jakým způsobem a v jaké míře tráví děti a mládež svůj volný čas s novými digitálními médii. Dílčím cílem bylo zjistit, jakou roli skutečně hrají nová digitální média v životě dětí a mládeže.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické, a je rozdělena do pěti kapitol. První čtyři kapitoly jsou teoretickými východisky pro kapitolu pátou, praktickou.

První kapitola je zaměřena na charakteristiku a vymezení pojmů děti a mládež.

Druhá kapitola se věnuje volnému času a pojmům s ním spojeným. Zabývala jsem se především výchovou mimotřídní, mimoškolní a mimo vyučování. Je zde také charakterizována pedagogika volného času, pedagog volného času a vychovatel.

Třetí kapitola je zaměřena na volnočasové aktivity, volný čas v rodině, ve škole a mimo ni.

¹ NĚMEC, J., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*, s. 23.

Čtvrtá kapitola popisuje digitální média. Zaměřuje se na vliv a funkce médií, na charakteristiku internetu, sociálních sítí, televize a mobilního telefonu.

Kapitola pátá se věnuje samotnému výzkumu. Jsou zde uvedena metodologická východiska, analýzy rozhovorů s rodiči dětí předškolního věku a studenty gymnázia. Dále je provedeno vyhodnocení odpovědí na výzkumné otázky a navrženo doporučení, na co se více zaměřit u dětí a mládeže v souvislosti s volným časem a digitálními médii.

Na závěr bych ráda uvedla citát z knihy Adama Suchého, který jsem pojala jako varování před tím, jak to může dopadnout, když dětem necháme volnou ruku při zacházení s médii a volným časem. Děti se učí napodobováním, inspirují se u rodičů, kteří jsou jim příkladem. Proto je nutné zamyslet se i nad vlastním způsobem trávení volného času. Nesmíme zapomenout na to, že jakým způsobem se děti naučí pracovat s volným časem v dětství, tak ho budou praktikovat i v dospělosti a budou tento vzor předávat dál svým potomkům.

„Svá mláďata Češi osobně nevychovávali.

Nebaví se s nimi o životě ani si s nimi nehrají

a nezpívají. Přenechali výchovu masmédiím.

Jejich potomci mají proto omezenou fantazii,

neovládají mateřštinu a nedokážou se druhých dotýkat.“

(Program Severomoravského divadla Šumperk k inscenaci Jana Krause Nahniličko, září 2002)²

Je tedy velmi důležité problematiku volného času a digitálních médií nepodceňovat.

² SUCHÝ, A., *Mediální zlo - mýty a realita*, s. 12.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA POJMŮ DÍTĚ A MLÁDEŽ

Vzhledem k tomu, že je téma bakalářské práce zaměřeno na děti a mládež, je nutné nejprve vymezit tyto pojmy. Najít jejich jasné a přesné definice je ale dost komplikované. Zmínky o nich lze sice najít v mnoha odborných publikacích, avšak nikde nejsou přesně definovány. Pokud se definice či vymezení pojmů objeví, pak se jednotlivé zdroje v určitých částech výkladu odlišují. Například v případě právního definování jsou rozdíly ve věkovém rozmezí, které se u mládeže může lišit až o 5 let. Neexistuje tedy jedna všeobecně platná a jednoznačná definice těchto dvou pojmů.

Následující části této kapitoly jsou zaměřeny na definování slov dítě a mládež, a to z hlediska jak psychologického, tak právního. Jsou zde uváděna věková rozmezí a vývojové změny, kterými děti a mládež v tomto období procházejí. V případě právního hlediska jsou uvedeny různé právní předpisy, které pracují s těmito pojmy a popisují je. Na základě zjištěných skutečností jsou definována věková vymezení dětí a mládeže, se kterými bude následně pracováno v praktické části bakalářské práce. Při definování pojmů z pohledu psychologie byly využity poznatky z oblasti vývojové psychologie.

1.1 Definice z hlediska psychologie

Praktická část této bakalářské práce je založena na kvalitativním výzkumu provedeném mezi dětmi předškolního věku a mládeží ve věku 17 a 18 let. V následujících kapitolách je tedy uvedena stručná charakteristika těchto 2 vývojových stádií. Předškolní období je vymezeno věkovým rozpětím dětí od 3 do 6, případně 7 let. Období adolescence zahrnuje jedince ve věku 15 až 20 let.

Předškolní období

Jak již bylo uvedeno, předškolní období trvá od 3 do 6 až 7 let. Konec není určen fyzickým věkem, ale sociálně, a to nástupem do základní školy. V této vývojové fázi se více rozvíjí pohybová obratnost a koordinace, zdokonaluje se manuální zručnost kreslením, tvořením, stavěním stavebnic a podobně. Symbolické myšlení se dostává na vyšší úroveň, názorného, intuitivního myšlení a objevuje se zvýšený egocentrismus. Rozvíjí se chápání prostorových vztahů a pojmu času. Verbální schopnosti a aktivní slovní zásoba předškoláka se zdokonalují. V jeho činnosti dominuje hra, fantazie a magické myšlení, které mohou vyvolat přechodné strachy nebo dokonce fobie. V tomto období je již vytvořena pohlavní

identita a dítě akceptuje roli svého pohlaví. U dítěte se projevuje zvyšující se potřeba společenských kontaktů, a to zejména s vrstevníky. Tyto vztahy jsou zatím krátkodobé, náhodné a nestálé. Na konci období se však objevují první skutečná kamarádství.

„Základní silou, která dítě nese a pomáhá mu ve vývoji, je v předškolním věku napodobování. Dítě se v tomto věku učí především pozorováním činů ve svém okolí. Až později se učí prostřednictvím pochopení. Chceme-li, aby z něj vyrostl zdravý, silný, svobodný a zároveň zodpovědný člověk, pak toho nejlépe docílíme vlastním příkladem a sebevýchovou.“³

Pozdní adolescence

V období pozdní adolescence, které trvá přibližně od 15 do 20 let věku dítěte, dochází k tělesnému vývoji, který směřuje k vyrovnání se výškou i fyzickou silou dospělým. Je to přechodné období přípravy na dospělost. Probíhá pohlavní dozrávání, dost často experimentace s partnerskými vztahy, první lásky a první pohlavní styk. Uskutečňují se komplexní psychosociální proměny a změny v oblasti citového prožívání, které se projevují emoční labilitou, přecitlivělostí a podrážděností. K dospělým jsou adolescenti dost často kritičtí a netolerantní. Velmi důležití jsou však vrstevníci, kteří řeší podobné problémy a jsou si tedy rovnocenní.

„Ve vnímání adolescenta dochází k poklesu schopnosti živých představ, které již nikdy nebudou takové jako v dětství. Styl myšlení se naopak zdokonaluje, formální logické operace dospívající zvládnul již v období pubescence a nyní se je učí používat lépe. Typická je pružnost a otevřenost myšlení, adolescenti nejsou zatíženi zkušenostmi a jsou schopni používat nové způsoby řešení.“⁴

Tato vývojová fáze se zaměřuje na hledání a rozvoj vlastní identity, která by byla osobně přijatelná a částečně odpovídala představám adolescenta. Konec období je spojen s ukončením středoškolského vzdělání, případným nástupem na vysokou školu nebo do zaměstnání. Tyto situace mohou vyvolat pocity nejistoty.

³ LÁBUSOVÁ, E., *Předškolní období*.

⁴ SKORUNKOVÁ, R., *Základy vývojové psychologie*, s. 177.

„Smyslem pozdní adolescence je poskytnout jedinci čas a možnost, aby porozuměl sám sobě, zvolil si, čeho chce v budoucnosti dosáhnout a osamostatnil se ve všech oblastech, v nichž to současná společnost vyžaduje.“⁵

1.2 Definice z hlediska práva

Nejdůležitějším dokumentem, který se věnuje právům dítěte a ve kterém můžeme najít nejen definici dítěte, je Úmluva o právech dítěte. Ta byla jednomyslně přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989. Právní moci nabyla 2. září 1990. U nás byla přijata 6. února 1991 Federálním shromážděním ČSFR a ratifikoval ji prezident republiky. Od té doby platí i v samostatné České republice. Podle článku 1 Úmluvy se dítětem rozumí:

„Každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“⁶

Nový občanský zákoník ze dne 3. února 2012 ve svém § 30 uvádí, že zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.

Další možnou definici dítěte lze nalézt v § 126 zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, podle kterého se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak. V tomto vymezení se tedy zákony shodují.

V případě definování pojmu mládež jde o trochu složitější proces. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže ve svém § 2 definuje pro svoje účely pojem mládež jako děti a mladistvé. Mladistvým je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Dle běžného chápání a dokumentů mezinárodních organizací se za mládež považují mladí lidé ve věku od 15 do 25 (případně 26) let.⁷ Takové věkové rozpětí je však dle mého názoru dosti široké. Myslím si, že jedinec, kterému je například 23 let a studuje vysokou školu, by měl být považován za mladistvého, respektive mládež. Ale v případě, že je tento jedinec ženatý či vdaná a má dítě, měl by být považován již za dospělého, neboť má rodinu, za kterou má určitou zodpovědnost.

⁵ VÁGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, s. 372.

⁶ *Úmluva o právech dítěte.*

⁷ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas.*

Proto se přikláním k definici mladistvého, tak jak je uvedeno v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. V této bakalářské práci je tedy za dítě považován jedinec do věkové hranice 15 let a za mládež jedinec v rozmezí 15 až 18 let.

2 VOLNÝ ČAS A SOUVISEJÍCÍ POJMY

Tato kapitola je věnována pojmům, které se nejčastěji vyskytují v průběhu celé této práce, a které si zaslouží jasné vymezení.

Volný čas představuje příležitost pro osobnostní a sociální rozvoj dětí a mládeže, ale také v sobě ukrývá nemalá rizika. Problematikou volného času se zabývá více vědních odborů, například psychologie, sociologie, pedagogika, filozofie a jiné. Proto existuje velké množství definic volného času, které se od sebe liší podle toho, z jakého úhlu pohledu na ni autor nahlíží.

S pojmem volný čas souvisí výchova mimotřídní, mimoškolní a mimo vyučování. Na následujících řádcích jsou uvedeny rozdíly mezi těmito výchovami a představen vědní obor, který se zabývá volným časem, pedagogika volného času. Dále je pozornost zaměřena na rozdíly mezi vychovatelem a pedagogem volného času, kteří se věnují výchovným činnostem ve volném čase jedinců, tedy pro případ této práce dětí a mládeže.

2.1 Vymezení pojmu volný čas

Nejčastěji užívaným pojmem v této bakalářské práci je volný čas, na který lze pohlížet dvěma způsoby. Pomocí:

- **negativní definice** - vnímá volný čas jako čas, který zbývá po uspokojení základních biologických potřeb, po splnění povinností v domácnosti, čase stráveném ve škole či zaměstnání,
- **pozitivní definice** - vnímá volný čas jako čas, se kterým může člověk volně nakládat a využívat ho dle vlastního uvážení.⁸

„Co je to volný čas?“

Různí autoři definují pojem volný čas odlišně. Pro představu je zde uvedeno několik různorodých definic.

Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky popisuje termín volný čas následovně: *„Čas voľnosti a slobody, ktorý má jednotlivec mimo svojich povinností (študijné, pracovné a iné) na sebavyjadrenie a sebarealizáciu, čas na odpočinok, regeneráciu fyzických a psychických síl, na rozvoj tvorivého potenciálu v aktivitách,*

⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času.*

*činnosti podľa individuálnych potrieb a záujmov, čas všetkých možností - pozitívneho aj negatívneho využitia.*⁹

Další ukázkou je definice **Břetislava Hofbauera**: „Čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“¹⁰

Z mého pohledu je volný čas nejlépe charakterizován francouzským sociologem **Joffre Dumazediera**, který jej popisuje jako „...souhrn činností, jež může člověk provozovat s plnou libovůlí – buď aby si odpočinul, aby se pobavil, nebo rozvinul své znalosti (jsou míněny znalosti nezainteresované povoláním), svou dobrovolnou společenskou účast nebo svou svobodnou tvůrčí schopnost poté, když se uvolnil od svých závazků pracovních, rodinných a společenských.“¹¹

Světové sdružení pro rekreaci a volný čas (World Leisure Organisation) vymezuje volný čas následovně: „Leisure plays an essential role in individual, community and national development, contributing to the quality of life and well-being, the enhancement of social relationships and social capital and as a place of expression and engagement in democratic life. Leisure is an important place for social and voluntary involvement as well as the expression of solidarity and a sense of belonging.“¹²

Ze všech definic je patrné, že základním principem volného času je svoboda. Záleží jen na člověku, jak s touto svobodou naloží. Není to však vůbec jednoduché, a proto je nutné naučit se kvalitně využívat volný čas.

Pojem volný čas je tedy spojován s činnostmi, které si člověk svobodně a dobrovolně vybral. To je to nejdůležitější. Tyto činnosti přináší štěstí, radost, potěšení a také člověka rozvíjejí. Může si při nich odpočinout, dobít energii nebo se třeba seznámit s novými lidmi. Rozhodně sem nepatří vyučování a činnosti s ním spojené, jakékoliv povinnosti v souvislosti s rodinou, domácností, případně prací. Také se sem nezahrnují činnosti, které

⁹ BAKOŠOVÁ, Z., (ed), *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*, s. 464.

¹⁰ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*, s. 13.

¹¹ FAZIK, A., *Čítanka: Sociologie volného času a cestovního ruchu*, s. 48.

¹² *Leisure: Enhancing the human condition.*

jsou spojeny s uspokojením základních biologických potřeb, jako je například jídlo, hygiena, spánek a zdravotní péče.

2.2 Funkce volného času

S definicí volného času velmi úzce souvisí i **funkce volného času**. Stejně jako definicí, tak i funkcí volného času je mnoho a jejich vymezení se u jednotlivých autorů liší.

Například Hilda Holinová uvádí, že z literatury vyplývají 4 funkce volného času, a to reprodukce pracovní síly, uspokojování životních potřeb, plnění společenských cílů a poslední funkcí je rozvoj osobnosti.¹³

Velmi široce popsal funkce volného času německý pedagog Horst W. Opaschowski, a to jako rekreaci, kompenzaci, výchovu a vzdělávání, kontemplaci, komunikaci, participaci, integraci a akulturaci.¹⁴

Dost často se u mnoha autorů také objevuje následující výčet funkcí volného času: výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní. Nesmí se však opomenout ani funkce rekreačně-relaxační a seberealizační.

Následující text vychází z knih Hájka a kol.¹⁵ a kolektivu autorů Kavanová a Chudý¹⁶. Je zaměřen na popis konkrétních funkcí volného času.

Je velice důležité uvědomit si, že při plnění **funkce výchovně – vzdělávací** nejde o žádné drilování a vtlačování informací do hlavy dítěte tak, jak to bohužel mnohdy probíhá při klasickém vyučování na základní či střední škole. Je nutné připomenout, že tato výchova a vzdělávání probíhají v rámci volného času a je tedy zapotřebí k tomu přizpůsobit i jejich formu. Jde o pestré a zajímavé činnosti, které pomáhají dětem a mládeži rozšířit nejen jejich vědomosti, ale i dovednosti a návyky. Tím přispívají k rozvoji poznávacích procesů, celoživotnímu vzdělávání, formování žádoucích postojů a morálních vlastností a také k uspokojování jejich zájmů a potřeb.

Hlavním cílem **zdravotní funkce** je, aby veškeré působení ve volném čase podporovalo zdravý tělesný, duševní i sociální vývoj. Vzhledem k tomu, že aktivita jedince a jeho výkonnost se během dne mění, je nutné toto brát v úvahu při sestavování režimu dne. Je

¹³ MASARIK, P., ŽBIRKOVÁ, E., MASARIKOVÁ, A., *Teória školskej a mimoškolskej výchovy*.

¹⁴ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*.

¹⁵ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*.

¹⁶ KAVANOVÁ, A., CHUDÝ, Š., *Výchova a volný čas*.

vhodné střídat činnosti různého charakteru (činnosti organizované a spontánní, náročné a méně náročné, duševní a tělesné aktivity, a v neposlední řadě práce a odpočinek). Samozřejmě je důležité přihlédnout i k věku a individuálním zvláštnostem dítěte či mladistvého. Velmi důležitý je pohyb na čerstvém vzduchu, který kompenzuje jedinci čas, který stráví sezením v lavici. Velice významná je také estetická úprava prostředí, ve které dítě tráví čas, jeho materiální vybavení, které by mělo odpovídat výchovným záměrům a funkci konkrétního zařízení. Ty organizace, které zajišťují stravu, mají možnost vést děti a mladistvé ke správným stravovacím návykům, případně odstraňovat již vytvořené zlozvyky. Nedílnou součástí je i pěstování a upevňování hygienických návyků a dodržování zásad bezpečnosti práce.

Sociální funkce je plněna různými způsoby a v rozdílné míře podle toho, v jakém zařízení se dítě pohybuje. V případě školní družiny jde o zabezpečení péče o děti v době, kdy jsou rodiče v práci. To se týká většinou mladších dětí. Podobné je to i v případě, kdy je dítě na internátě, v zařízení sociální péče či v zařízení pro ústavní nebo ochrannou výchovu. Může jít však i o jiné pojetí. V případě, kdy vezmeme v úvahu, že se dítě dostává do různých sociálních prostředí. Zde dochází k navazování sociálních vztahů s různými lidmi. Tyto vztahy přispívají k rozvoji komunikativních dovedností, sociálních kompetencí, sociální interakce a percepce. Účast ve volnočasových aktivitách také přispívá k socializaci člověka.

Velmi důležitá je také **preventivní funkce**. V posledních několika letech je velmi aktuální problematika sociálně patologických jevů týkajících se dětí a mládeže. Cílem je tedy předejít rizikovým formám chování a následkům spojených často se sociálně patologickými jevy, případně jejich dopad minimalizovat. Je nutné děti s touto problematikou seznámit, protože je snazší problémům předcházet, než je řešit. Volný čas přispívá k prevenci těchto jevů a to tak, že jsou děti vedeny k aktivnímu a užitečnému využívání volného času a nemají tak tolik možností věnovat se nevhodným, společensky nežádoucím činnostem.

Funkce rekreačně-relaxační se dle mého názoru vybaví jako první všem, před kterými vyslovíte pojem volný čas. Relaxační aktivity mají své místo v režimu dne dítěte či mladistvého. Jejich čas nastává většinou po obědě, kdy je dobré zařazovat méně náročné aktivity odpočinkového a rekreačního charakteru. Tyto aktivity jsou nezbytné pro odstranění únavy z vyučování. Dále nastává čas pro odpočinek v podvečerních a večerních hodinách. Je tedy nutné poskytovat dětem a mládeži dostatek času na odpočinek, naučit je

odpočívat účelně a seznámit je s relaxačními technikami. Děti kromě organizovaných činností potřebují také činnosti spontánní. Ať už se jedná o hraní si se sourozenci či s vrstevníky, nebo čas sám pro sebe, čtení knihy, poslech hudby a podobně.

Seberealizační funkce

„Filozof Martin Heidegger řekl, že člověk je příslib možností, to znamená: co si zvolí, kým se stane, co udělá. K těm možnostem patří soubor předpokladů, jako je potenciál, dovednosti, ale i motivace, aspirace, přání a (skryté) touhy. Důležité pro seberealizaci je převést tyto předpoklady v realitu, v činnost, zkrátka je použít, využívat je. Součástí je práce na sobě, úsilí a vytrvalost.“¹⁷

Výsledkem seberealizace jsou tedy pocity štěstí a spokojenosti. S tím je také potřeba přistupovat při volbě vhodných volnočasových aktivit.

Jednotlivé typy zařízení, institucí a organizací věnující se volnému času plní tyto funkce v různé míře, a to podle svého charakteru a zaměření. V některých zařízeních je kladen větší důraz na sociální funkci, jinde více na relaxačně-rekreační funkci. Proto je vhodné zvolit různorodé aktivity v různých typech zařízení volného času, aby nedošlo k jejich jednostrannému zaměření. Všechny aktivity by však měly poskytovat odpočinek, zábavu a rozvoj osobnosti.

2.3 Výchova mimotřídní, mimoškolní a mimo vyučování

Další termíny, které jsou spojeny s volným časem a výchovou ke kvalitnímu využívání volného času, jsou výchova mimotřídní, mimoškolní a mimo vyučování. Tato výchovná působení probíhají bez participace rodiny.

- **Výchova mimotřídní** jsou aktivity, které organizuje škola, ale probíhají mimo vyučování, mimo učební plán. Jde o výchovu doplňující. Patří sem různé kroužky, hry, sportovní a kulturní činnosti. Tato výchova je zajišťována především školní družinou nebo školním klubem.
- **Výchova mimoškolní** je organizována mimo školu, a to různými sdruženími a zařízeními volného času, například domy dětí a mládeže, centra volného času, Junák, Brontosaurus atd.

¹⁷ STEHLÍKOVÁ, M., *Umět si vybrat.*

V současné době se tyto pojmy ve velké míře nepoužívají, jsou považovány za zastaralé a jsou nahrazeny termínem výchova mimo vyučování, který je ve svém vymezení výstižnější.

- **Výchova mimo vyučování** je výchova dětí a mládeže, kteří navštěvují základní nebo střední školu a je charakterizována těmito znaky:
 - probíhá mimo povinné vyučování, převážně ve volném čase,
 - probíhá mimo přímý vliv rodiny,
 - je institucionálně zajištěna.¹⁸

Někteří autoři považují pojmy výchova mimo vyučování a výchova ve volném čase za synonyma. Je to ale omyl. Jsou si sice blízké, ale v určitých hlediscích se odlišují. Dokladem je širší věkové vymezení pojmu výchova ve volném čase. Jde o výchovu nejen dětí a mládeže, ale i dospělých, včetně seniorů. Pojem výchova mimo vyučování je zase obsahově širší. Kromě činností ve volném čase sem patří i dětské povinnosti jako například sebeobsluha a příprava na vyučování.

Je nutné zmínit souvislost mezi pojmy mimotřídní a mimoškolní výchova a pedagogika volného času. Pojem pedagogika volného času byl zaveden po roce 1990, ale neznamená to, že by zcela nahradil dřívější koncepty mimoškolní a mimotřídní výchovy. Je možné se s nimi v literatuře ještě setkat. Tyto 3 pojmy k sobě mají blízko. Je ale potřeba upozornit na specifika výchovy mimotřídní a mimoškolní, kterými se odlišuje od pedagogiky volného času. Výchovy se vždy vázaly na čas mimo školu a vycházely z negativního vymezení volného času.¹⁹

2.4 Pedagogika volného času

„Pedagogika volného času je mladý vědní obor, který se stále vyvíjí. Její vznik je kladen do 2. poloviny 19. a 1. poloviny 20. století.“²⁰

Jedná se o pedagogickou disciplínu, která se věnuje výchově ve volném čase, tedy nakládání s volným časem. Snaží se poskytnout návody, jak lze smysluplně využívat volný čas. Účelem je, aby volný čas nebyl promarněn, ale stráven takovým způsobem, který

¹⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*.

¹⁹ KAPLÁNEK, M., *Čas volnosti - čas výchovy*.

²⁰ PÁVKOVÁ, J., *Pedagogika volného času*, s. 9.

jedinci rozšíří jeho zkušenosti a zážitky a povede ke změně postoju vnímání a jednání.

Dle Hofbauera je posláním pedagogiky volného času uschopňovat děti a mládež k tomu, aby se za pomoci dospělých (rodičů, vychovatelů, animátorů) a později i sami učili správně volit vhodné aktivity, realizační způsoby a zvládat je tak, aby byly ve prospěch rozvoje jich samých, jejich sociálního okolí, společnosti a přírody.²¹

Cílem pedagogiky volného času tedy je dosažení kreativní, sociální, kulturní a komunikativní kompetence. Kreativní kompetence představuje ochotu a schopnost vnést do osobního a společenského života nové prvky. Získat sociální kompetence znamená stát se ochotným a schopným takového kontaktu se společností, při němž se budují vztahy a odbourávají se sociální bariéry. Kulturní kompetence v sobě pojímá ochotu a schopnost uvažovat nad vlastním vnímáním a aktivně kriticky se zabývat těmi oblastmi života, které nejsou orientovány na bezprostřední výsledek. Komunikativní kompetence je schopnost dávat na vědomí a chápat, navazovat vztahy a společensky se chovat.²²

Pedagogika volného času „...prebieha v zariadeniach a organizáciách, vytvorených na doplnenie formálnej edukácie (školského vyučovania) - vo výchovno-vzdelávacích, kultúrnych, osvetových, telovýchovných, náboženských a iných zariadeniach, v občianskych združeniach, organizáciách, kluboch, na pracoviskách, v médiách, v prírode a i vedľa hlavných prúdov školskej výchovy a vzdelávania a odbornej prípravy, ktorú vedú profesionáli (pedagogickí a iní pracovníci) a dobrovoľníci.“²³

Je také důležité zmínit velmi úzkou souvislost a prolínání pedagogiky volného času se sociální pedagogikou.

„Obě disciplíny se setkávají především při zkoumání otázek významu volného času v souvislosti s prevencí sociálních deviací a formováním zdravého životního stylu.“²⁴

²¹ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*.

²² KAPLÁNEK, M., *Základy pedagogiky volného času*.

²³ BAKOŠOVÁ, Z., (ed), *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*, s. 230.

²⁴ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*.

2.5 Pedagog volného času a vychovatel

Dle zákona o pedagogických pracovnících je pedagog volného času i vychovatel pedagogickým pracovníkem. Zásadní rozdíl je v místě, ve kterém je prováděno přímé působení na vychovávaného, vzdělávaného jedince.

Pedagog volného času působí ve střediscích volného času jako například domy dětí a mládeže a dalších neškolských zařízeních.

Na druhé straně **vychovatel** je pracovníkem školského zařízení, zařízení pro ústavní nebo ochrannou výchovu, zařízení pro zájmové vzdělávání typu školní klub nebo družina či zařízení sociální péče.

Obě profese se od sebe odlišují, ale v určitých rysech si jsou dost podobné. Společné jim je, že výchovné působení probíhá ve volném čase vychovávaných. Odlišují se obsahem činnosti, na které se zaměřují.

2.5.1 Rozdíly oproti učitelské profesi

Oproti klasickému výchovně-vzdělávacímu procesu ve školách je výchova ve volném čase neformální, vztah k vychovávanému je více citově zabarvený. U pedagoga volného času a vychovatele je nutné ovládat umění motivovat jedince k činnostem. Hlavním důvodem je, že účast na výchovných činnostech je dobrovolná, a proto zde není možné něco nařizovat z pozice učitele, ale je nutné, aby pedagog nebo vychovatel vychovávanému imponoval, aby se sám a rád do činnosti zapojil.

Při práci pedagoga volného času a vychovatele existují určité zvláštnosti. Jednou z těchto skutečností je, že obsah výchovy není závazně stanoven a je tedy v pravomoci samotného pedagoga. Ten však musí respektovat základní pedagogicko-psychologické požadavky a samozřejmě také věnovat pozornost přáním a potřebám vychovávaných. Od klasického výchovně-vzdělávacího procesu se také liší individuálním hodnocením výsledků jednotlivce. Klasifikace při těchto činnostech není běžná. Při svém působení volí pedagog či vychovatel hlavně aktivizující metody a formy práce. Většinou pracuje v menších skupinkách nebo jde o individuální činnost. Oproti škole bývá prostředí, ve kterém probíhají volnočasové aktivity rozmanitější. Při svém působení se pedagog volného času či vychovatel ocitají ve vztahu k vychovávaným v rozmanitých sociálních rolích.

Jejich role jsou následující:

- diagnostik, který zkoumá potřeby a zájmy dětí,

- rádce, který pomáhá dětem a mládeži racionálně využívat volný čas,
- náhradní rodič, a to v případě náhradní rodinné výchovy,
- stimulátor, který podporuje komplexní a individuální rozvoj osobnosti vychovávaného,
- emocionální satisfaktor, který umožňuje dětem a mládeži citové uspokojení,
- koordinátor a řídicí činitel, který zodpovídá za fungování celého systému výchovy mimo vyučování,
- vědecký a umělecký poradce při organizování olympiád, exkurzí, výstav a podobně,
- činitel hodnocení volného času, který umožňuje rozvíjet individuální zájmy a schopnosti, poskytuje příležitosti pro sebepoznávání, sebevzdělávání a sebevýchovu,
- organizátor převýchovy, který pozitivně ovlivňuje negativní činnost tzv. problémových žáků,
- manažer, který dokáže pozitivně ovlivnit sebe i své okolí pro řešení a vyřešení problémů, úloh a realizovat zdánlivě složité úkoly,
- v neposlední řadě role kamaráda a přítele, která je velmi důležitá.²⁵

2.5.2 Předpoklady pro práci pedagoga volného času a vychovatele

Dobří pedagogové volného času a vychovatelé by měli být obecně dobrými lidmi a měli by mít vlastnosti žádoucí pro vykonávání pedagogické praxe. Tedy kromě psychické vyrovnanosti a odolnosti je nutné, aby byli nápadití, tvořiví, iniciativní, energičtí, přizpůsobiví, zdatní, hraví, vtipní a měli dobrý vztah k dětem.²⁶

Je také nutné, aby uměli používat účinné formy jednání a vhodný výchovný styl. Za neúčinné se považují výchovné styly liberální a příliš autoritativní či agresivní styl. Zvláště poslední styl jednání je proti základním principům výchovy mimo vyučování, především principu dobrovolnosti a aktivity. Vychovávaní nemají prostor pro osobní svobodu, vlastní názor, a pokud projeví odlišný názor na věc, jsou trestáni. Je proto nutné zvolit demokratický styl výchovy, kde funguje vzájemný respekt, vychovávaní se nemusí bát projevit vlastní odlišný názor a je na ně kladeno přiměřené množství požadavků.²⁷

Kromě toho je nutné, aby pedagog volného času a vychovatel splňovali určité kvalifikační předpoklady, které získají studiem vhodného oboru na střední, vyšší odborné či vysoké

²⁵ MASARIK, P., ŽBIRKOVÁ, E., MASARIKOVÁ, A., *Teória školskej a mimoškolskej výchovy*.

²⁶ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*.

²⁷ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času*.

škole. Každá z těchto forem studia má své klady i zápory. Například značnou nevýhodou u středních pedagogických škol je nízký věk studentů. Devatenáctiletý absolvent nemá moc zkušeností z práce s dětmi, jeho osobnost ještě není dostatečně vyzrálá, což jsou základní předpoklady pro dobrý výkon profese pedagoga. Z tohoto hlediska jsou na tom lépe absolventi vyšších odborných škol. Ideálním je však vysokoškolské studium oborů vychovatelství nebo pedagogiky volného času. Problémem však je jejich malá kapacita a zaměření pouze na prezenční formu studia. Formu kombinovaného nebo distančního studia je možné absolvovat v rámci programů celoživotního vzdělávání. Velkou výhodou je, že zde studují lidé, kteří většinou mají praktické pedagogické zkušenosti, jsou osobně vyzrálí a silně pozitivně motivováni. Negativem však je krátká doba studia (3 až 4 semestry) a menší příležitost k utváření pedagogických dovedností, především v oblasti zájmových činností.²⁸

Zajímavý a výstižný názor na tuto problematiku vyjadřuje Jiřina Pávková a kol.: „*Děti si váží vychovatele, který má široké všeobecné vzdělání, dokáže se orientovat v jejich zájmech a je současně sám úspěšný v některé ze zájmových činností.*“²⁹

²⁸ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času.*

²⁹ PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 76.

3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY

Volnočasové aktivity jsou důležitou součástí života každého jedince. Na začátku je to rodina, která přivádí dítě k volnému času a různým aktivitám. Je to významné pro rozvoj jeho osobnosti, zejména v období dětství a mládí. Volný čas se však netýká jen dětí a mládeže. Je zásadní i v dospělosti, kdy přispívá k odreagování se a odpočinku od běžných každodenností života. V období stáří je také nutností. Napomáhá člověku v důchodovém věku být v kontaktu s okolím, ať už s vrstevníky nebo třeba mladší generací, v případě, že se aktivně podílí na organizaci volnočasových aktivit. Myslím si, že pro tyto lidi je to velmi podstatné. V životě každého člověka existují určitá období či náročné životní situace, ve kterých je význam volnočasových aktivit ještě podstatnější než kdy jindy. Jedná se například o mateřskou dovolenou, období, kdy dospívající nebo dospělé děti odcházejí z domova, ztráta zaměstnání nebo životního partnera, nemoc a podobně. Je tedy nezbytné nepodcenit význam a vliv volného času na kvalitu života jedince, v jakémkoliv období života.

„Empirický výzkum volného času rozlišuje tzv. měkké volnočasové aktivity, které se staly samozřejmostí a realizují se bez zvláštní koncentrace a zájmového zaměření (např. poslech rozhlasu nebo televize), a tvrdé volnočasové aktivity, které mají aktivnější charakter a jsou výsledkem vědomé volby, např. sport.“³⁰

Stejně jako existuje různé vymezení struktury volnočasových aktivit, existují i různé názory na to, čím jsou pro nás tyto aktivity užitečné. Volnočasové aktivity mají, mimo již uvedené, i další neopomenutelná pozitiva. Tyto aktivity mohou obohacovat duševně, citově a lidsky, to je nutno podotknout. Každá aktivita se „specializuje“ na určitou oblast rozvoje. Volnočasové aktivity tedy mohou pomoci sblížit se s lidmi, kteří se zajímají o stejnou činnost, dále také překonat sobeckost a projevit lidskost. Mohou přispět k rozvoji tělesné zdatnosti, upevnit zdraví nebo zlepšit kondici jedince. Jiné, intelektuální, aktivity mohou člověka obohatit o nové poznatky z různých oblastí života.

Děti a mládež mohou trávit čas v různých prostředích počínaje rodinou (domovem), přes školu a zařízení pro výchovu mimo vyučování, až po veřejná prostranství. Každé prostředí má své výhody i nevýhody.

³⁰ KAPLÁNEK, M., *Čas volnosti - čas výchovy*, s. 26.

„Bylo by krásné, kdyby se nám všem, rodičům, pedagogům i ostatním, kteří se na tomto výchovném procesu podílejí, podařilo dosáhnout stanoveného cíle. Vychovat člověka, který dokáže se svým volným časem rozumně hospodařit, uvědomuje si jeho životní hodnotu, má pestré a mnohostranné zájmy a také jeden svůj hluboký, celoživotní zájem.“³¹

3.1 Volný čas a rodina

Volný čas by měl být v první řadě záležitostí rodiny.

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní návyky svých členů, vytváří specifické socializační a výchovné prostředí pro děti, předává jim kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje.“³²

Výchovu ve volném čase však rodina plně zabezpečit nedokáže a ani by to nebylo žádoucí. Důvodem je mimo jiné nedostatek času, materiálního vybavení či odborné kvalifikace. Proto je důležitá spolupráce se školou, školskými a jinými zařízeními, které se věnují výchově ve volném čase a napomáhají tak rodině dosáhnout potřebných a požadovaných výsledků ve výchovně-vzdělávací činnosti.

První zkušenosti s využíváním volného času děti získávají od rodičů. Ti jsou pro ně prvotními vzory. Rodina je připravuje pro život ve společnosti. Od rodičů se učí žít určitým způsobem, přebírají a napodobují jejich životní styl. Jedním z důležitých ukazatelů životního stylu je způsob využívání volného času. Ten je odvislý nejen od typu rodiny, ve které člověk žije, ale také od toho, jaký význam přisuzují rodiče zájmům. To vše předávají svojí výchovou. Existují rodiče, jedinci, kteří mají volný čas na prvním místě, je nejdůležitější životní náplní a práce je pro ně nutné zlo. Vedle toho je druhý extrém, a to lidé, kteří se naopak realizují v práci, kde jsou od rána do večera, přetěžují se a nedokážou odpočívat. Přeceňování ani podceňování volného času není dobré, je nutné najít kompromis.³³

Rodina by měla poskytnout mnohostranný rozvoj v oblasti volného času. Obzvláště v této době, kdy téměř každá rodina vlastní digitální médium, je velmi důležité, aby ukázala

³¹ PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*, s. 30.

³² KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al., *Člověk - prostředí – výchova*, s. 79.

³³ PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*.

dětem, že i aktivitami mimo tato média se mohou pobavit a mít užitek z takto stráveného volného času. Je nutné, aby se již v dětství naučily využívat různorodě a smysluplně svůj volný čas. Rodiče by si měli uvědomit, že není možné dětem nařizovat jakékoliv aktivity, ale spíše navést na různé možnosti, případně korigovat volbu. Bohužel však existuje velké množství rodičů, kteří nemají o volný čas svých dětí zájem a nechávají děti využívat digitální média mnoho hodin denně a ani si neuvědomují, že tím dětem škodí.

3.2 Volný čas a škola

Vzdělávání a volný čas nejsou vzdálené pojmy, ale jsou si v mnohém blízké. Příkladem mohou být jazykové a počítačové kurzy, které jsou pořádány školami ve volném čase. Tyto napomáhají k inovaci a rozšíření znalostí, dovedností a kompetencí zájemců, které jsou užitečné i pro jejich profesní život. Volnočasové aktivity školy mnohdy odkrývají zájmy a nadání dětí a mladých lidí, rozvíjejí je samy nebo tomuto rozvoji dávají podněty. Napomáhají utvářet pozitivní vztah dětí a mladých lidí k dalším způsobům vzdělávání prostřednictvím volnočasových aktivit, k budoucí profesi a celému životu.³⁴

Školskými zařízeními, která nabízejí volnočasové aktivity, jsou střediska volného času dětí a mládeže, kam patří domy dětí a mládeže a stanice zájmové činnosti. Odlišují se počtem zájmových aktivit, které nabízejí. Domy dětí a mládeže nabízí velký výběr mezi různými zájmovými činnostmi, kdežto stanice zájmové činnosti se specializují na konkrétní zájmovou oblast.

První dům dětí a mládeže u nás vznikl počátkem 50. let v Brně – Lužánkách. Stal se nejstarším a zároveň největším zařízením svého druhu v České republice. Domy dětí a mládeže nabízejí zájmové činnosti v nejrůznějších oborech, od sportu po umělecké aktivity, od techniky a přírodních věd po společenskovední obory.³⁵

Další alternativou pro žáky základních škol je možnost navštěvovat školní družiny, které jsou určeny dětem na prvním stupni či školní kluby, které využívají žáci druhého stupně základní školy. Mimo to, že školní družina a školní klub jsou určeny různým věkovým kategoriím, je zde i rozdíl ve funkcích těchto zařízení. Ve školní družině má zásadní význam, vedle funkcí výchovně-vzdělávací a zdravotní, funkce sociální. Důvodem je

³⁴ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas*.

³⁵ Středisko volného času Lužánky, *Kdo jsme*.

pracovní vytíženost rodičů a tedy nutná péče školní družiny o jejich děti. Ve školním klubu tato funkce ustupuje do pozadí.

Pro středoškoláky a studenty vyšších odborných škol fungují domovy mládeže jako ubytovací a výchovná zařízení. Domovy mládeže mohou být součástí školy nebo mohou působit samostatně a jsou využívány studenty různých škol. Základním úkolem domovů je udržet zájem studentů o vybraný studijní obor (směr) a podporovat je ve smysluplném a kvalitním využívání volného času.³⁶

Je nutné alespoň výčtem zmínit další zařízení, a to školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Jedná se o diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

3.3 Volný čas mimo školu

Jak již bylo zmíněno výše, kromě rodiny a školy se věnuje dětem a mládeži velké množství občanských sdružení a organizací.

Jedná se o nestátní neziskové organizace, které navazují a doplňují výchovně-vzdělávací funkci škol, školských zařízení a rodin. Tyto organizace mohou působit celostátně jako například Pionýr, Junák, hnutí Brontosaurus, Česká tábornická unie, sdružení Duha, Sokol a další, nebo mají místní působnost, což jsou nejen sdružení při školách a školkách, ale i různé spolky a kluby. Nelze opomenout ani nábožensky orientovaná sdružení. Za zmínku určitě stojí jedno z nejstarších a nejrozšířenějších sdružení dětí a mládeže YMCA (Křesťanské sdružení mladých mužů), které u nás působí od roku 1920, či různá salesiánská hnutí, asociace nebo střediska Dona Bosca, které jsou zřizovány z důvodu péče o vzdělávání, tělesný rozvoj i duchovní život mládeže ve volném čase.^{37; 38}

Vedle toho existují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která mají sociální poslání. Jejich cílem je zlepšit kvalitu života jedincům, kteří se nacházejí v obtížné životní situaci, jsou ohroženi sociálně patologickými jevy, nebo mají vyhraněný životní styl, který je neakceptovatelný většinovou společností. Děje se tak předcházením či snížením sociálních rizik vyplývajících z jejich způsobu života. Je zde snaha umožnit jim lépe se orientovat

³⁶ NĚMEC, J., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium.*

³⁷ PÁVKOVÁ, J., a kol., *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času.*

³⁸ HOFBAUER, B., *Děti, mládež a volný čas.*

v sociálním prostředí, napomáhat při vytváření podmínek pro řešení nepříznivých sociálních situací. Nízkoprahová zařízení nabízejí čtyři základní formy služeb:

- volný vstup a pobyt v zařízení podle osobních potřeb klienta,
- volnočasové aktivity,
- sociální služby,
- aktivity a činnosti, které jsou zaměřené na prevenci.³⁹

Nelze vynechat ani organizace, které mají komerční základ a také se věnují volnočasovým aktivitám, které jsou určeny dětem a mládeži. Tyto subjekty vznikají na základě zápisu do živnostenského rejstříku. Jejich činnost je také velmi různorodá. Může jít o různé pohybové, taneční, výtvarné či hudební kurzy, pořádání táborů nebo rekreačních pobytů, ale také například o hlídání dětí různého věku, o aktivity zaměřené na jazykové znalosti a jiné.

Záleží jen na rodiči nebo jedinci, pro koho se rozhodne a komu svěří své dítě nebo sám sebe.

³⁹ HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J., *Pedagogické ovlivňování volného času.*

4 DIGITÁLNÍ MÉDIA

Nová digitální média jsou neodmyslitelnou součástí života. Patří mezi rozšířené a nejrychleji se měnící prvky naší přítomnosti. Podílejí se na organizaci života, nabízejí informace pro orientaci v něm, témata ke společenské konverzaci, vzory oblékání a chování, baví a rozesmívají. Digitální média jsou tedy běžně dostupná a mladí lidé považují jejich využívání za zcela přirozenou součást života.

Výraz „médiium“ má původ v latinském výrazu „medius“, což znamená střední, prostřední. Médiium je tedy to, co se nachází uprostřed. Zprostředkovává komunikaci mezi sdělovatelům a příjemcem.⁴⁰

Nová média (jinak též síťová či digitální média) „...jsou poměrně různorodou skupinou mediálních technologií sdílejících stejnou základní technologickou platformu, založenou na digitálním kódování dat a obsahů“.⁴¹

Macek⁴² dále vyjmenovává, co konkrétně spadá pod pojem „nová média“, tedy počítač, internet, tablet, mobilní telefon, email, chat, konkrétní webové služby (například Google, YouTube, Facebook, Twitter,...) nebo softwarové aplikace jako například počítačové hry, mailový klient, přehrávač videosouborů a podobně.

Další vymezení pojmu „nová média“ lze nalézt na Metodickém portálu RVP.CZ⁴³, kde je popisují jako veřejně dostupné komunikační aktivity, které působí v počítačových sítích, zvláště v síti sítí – internetu. Významnou vlastností komunikace s novými médii je větší stupeň interaktivity a větší schopnost reagovat na požadavky uživatele.⁴⁴

Konkrétnější představu pojmu „nová média“ lze také nalézt v příspěvku Milana Fridricha, jenž sem zařazuje internetové servery, mobilní aplikace, kdejakou novinku, která se vymyká tradičnímu rozdělení médií na tiskoviny, rozhlas a televizi. „*U nových médií nejde jen o přístroj, ve kterém něco čtete nebo sledujete, nýbrž o to, zda vám to umožňuje obousměrnou komunikaci, možnost aktivní práce, zda máte možnost stát se informačním*

⁴⁰ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S., L., *Mediální výchova*.

⁴¹ MACEK, J., *Úvod do nových médií*, s. 12.

⁴² MACEK, J., *Úvod do nových médií*.

⁴³ *Metodický portál RVP.CZ* vznikl jako hlavní metodická podpora učitelů a k podpoře zavedení rámcových vzdělávacích programů ve školách. Jeho smyslem bylo vytvořit prostředí, ve kterém se budou moci učitelé navzájem inspirovat a informovat o svých zkušenostech.

⁴⁴ VÚP Praha, *Mediální technologie: Nová média*.

kanálem, vytvářet alternativu nebo doplňkový materiál k tomu, co profesionální „kamenná“ média vyplodí.“⁴⁵

Je nutné podotknout, že i klasická média (televize, rozhlas, tisk atd.) díky technologickým změnám mohou nabývat charakteristik nových médií. Typickým příkladem je transfer periodik a knih do elektronických čteček a tabletů.

S pojmy nová média popřípadě digitální média souvisí další termín „informační společnost“, což je „...moderní společnost budoucnosti, která dokáže využít většinu technologických nástrojů ke svému prospěchu a rozvoji“.⁴⁶

To jak jedinci přijímají nová média, jak jich využívají a jaký význam jim přisuzují, je odvislé od rodinného prostředí, způsobu výchovy, sociokulturní úrovně rodičů, povahy školského systému a národní kultury a také společenských způsobů regulace médií.

Z toho vyplývá i proměna charakteru trávení volného času, která je spojena s technologickým vývojem a nástupem nových médií.

„Pro současnou starší generaci hlavním médiem, které proměnilo její volný čas a životní styl byla televize, pro současnou generaci mládeže to jsou nové informační a komunikační technologie: osobní počítač, mobil, internet. Tato podoba médií se technologicky a funkčně propojuje v multimédiích, spojujících vlastně celý technologický a mediální vývoj 20. a 21. století.“⁴⁷

4.1 Vliv digitálních médií

„Při hodnocení vlivu médií je třeba vycházet z toho, že napodobování je psychologickým základem učení a zejména předškolní děti jsou v tomto směru vysoce disponovány.“⁴⁸

Digitální média a také klasické sdělovací prostředky (noviny, rozhlas,...) mají významný vliv na chování jedince a společnosti, formování lidských postojů a hodnot, na utváření životního stylu a vůbec na kvalitu života.

Celkový význam a přínos médií pro život člověka vyvolává polemiku.

⁴⁵ FRIDRICH, M., *Nová média (asi) změní svět.*

⁴⁶ KÖHLEROVÁ, T., ZÁVODNÝ POSPÍŠIL, J. a ZÁVODNÁ, L., S., *Občanský a společenskovední základ*, s. 85.

⁴⁷ *Proměny volného času a zaostávání pedagogiky.*

⁴⁸ MUSIL, J., *Elektronická média v informační společnosti*, s.96.

„Na jedné straně nesporně obohacují život, rozšiřují obzor a slovem i obrazem zprostředkovávají události a zážitky z nejrůznějších koutů celého světa. Tím však současně přispívají k naší celkové přesycenosti podněty, narušují člověku denní rytmus, ochuzují ho o spánek a přispívají k pasivnímu a konzumnímu životnímu stylu.“⁴⁹

Vzhledem k velkému vlivu médií, je zapotřebí ostražitost. Je tedy nutné média zařazovat na přiměřeně významné místo v životě jedince, využívat jejich pozitivních podnětů a také se učit nabídky médií třídit a odmítat možnosti, které sice působí přitažlivě, ale ve svých důsledcích jsou nežádoucí. K tomu všemu by děti měla vést nejen rodina, ale i mediální výchova, která je jedním z průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a tvoří povinnou součást základního vzdělávání.

Jak již bylo napsáno výše, na digitálních médiích a jejich využívání se dají nalézt jak pozitiva, tak i negativa.

Pozitivní vliv médií

Pozitivním je, že díky digitálním médiím si rozšiřujeme rozhled a povědomí o světě, učíme se a vzděláváme. Digitální média uspokojují a rozvíjejí naše zájmy, zprostředkovávají nám jinak těžko dostupné zážitky, inspirují nás pro nové způsoby oddechu a zábavy. Poskytují nám tedy příležitosti nejen k zábavě, ale i poučení. Umožňují nám prožívat chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti. Pomáhají nám v hledání vlastní identity a dávají možnost s ní experimentovat. Dávají nám také možnost navazovat intimní vztahy a zařadit se do sociálních skupin, v nichž máme pocit, že někam patříme. To platí především u mládeže, kdy tento proces probíhá současně s procesem separace od rodičů a rodiny. Kyberprostor⁵⁰ je také místem, kde si dospívající mohou snadno odreagovat frustrace, které jsou s vývojovým stádiem dospívání často spojeny.

Negativní vliv médií

Vedle pozitiv však existuje velké množství rizik, které hrozí při využívání digitálních médií. Příkladem může být špatný vliv na dětskou imaginaci, kreativitu a studijní výsledky, šíření negativních vzorců chování. V digitálních médiích se objevuje násilí, pornografie a další negativní jevy, což má špatný vliv nejen na děti. Mohou se objevit i antisociální účinky, které mohou vyústit v rozpad běžných mezilidských kontaktů

⁴⁹ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, s. 129

⁵⁰ kyberprostor = sociální aréna, do níž vstupují ti, kteří ke vzájemné komunikační interakci využívají síťová média (MACEK, J., *Úvod do nových médií*, s. 56)

a rodinného života. Dalším problémem je, že schopnost zdravé a přiměřené komunikace slábne z důvodu návyku na jeden typ komunikačního prostředku, mění se chování a reakce jedince, ubývají tradiční přímé sociální kontakty v rodině i ve škole.

Při využívání digitálních médií se mohou děti setkat se zneužíváním a pronásledováním například online pedofily, ale také se zneužíváním a manipulací ze strany marketingu a reklamního průmyslu. Problematické je také nakládání s osobními údaji například na sociálních sítích, šíření falešných a poplašných zpráv tzv. hoaxů.

Příliš časté využívání digitálních médií může vést k závislosti na nich a také může mít vliv na zdravotní stav uživatele. Nedostatečný pohyb, který je zapříčiněn neustálým vysedáváním u počítače a televize, může narušit denní režim mladého člověka a vyvolat tak zdravotní problémy.

4.2 Funkce médií

Média mají své funkce. Pojem funkce znamená, jaký je účel médií, k čemu je máme a co skutečně dělají. O tom, jaké jsou funkce médií, se mezi odborníky vedou značné diskuse.

Eger⁵¹ je charakterizuje následovně:

Jako první všechny určitě napadne **funkce informační a vzdělávací**, jejímž cílem je poskytování informací o událostech ve společnosti a ve světě. Pomáhají utvořit si představu o světě. Zprostředkovávají nám informace, které nás mohou zajímat z čisté zvědavosti anebo pro nás mají nějaký hlubší význam. Jde o informace o politice, kultuře, ekonomice či životním prostředí. Tyto informace mohou přispívat ke vzdělávání příslušníků dané společnosti.

Neodmyslitelně sem patří i **funkce zábavní** (někdy také nazývaná **rekreativní**). Média mají nejen pobavit a rozptýlit, tedy přinést zábavu, ale také navodit podmínky pro relaxaci. Mají pomoci člověku zapomenout na každodenní starosti. Je to prostředek uvolnění.

Funkce **formativní** spočívá v ovlivňování osobnosti, a to především působením na postoje adresáta a následně na jeho jednání. Někdy též tato funkce bývá nazývána **výchovná** nebo **didaktická**. Vštěpuje adresátovi určité normy, snaží se usměrňovat jeho přesvědčení i jednání.

⁵¹ EGER, L., *Komerční komunikace*.

Média plní také funkci **komunikativní**. Zprostředkovávají spojení mezi určitou událostí (skutečností) a příjemcem. Může jít i o zprostředkování komunikace mezi lidmi, kdy médium je jejich prostředníkem. Příkladem je komunikace přes email, různá diskusní fóra či sociální síť. Ale může jít i o telekonference, kdy spolu komunikuje i více lidí a každý z nich může sedět na jiném konci světa.

V souvislosti s **funkcí sociální** média informují o společnosti, o jejím jednání a napomáhají sociální interakci. Média socializují jedince ve společnosti, nabízejí nám vzory chování, které postupně přebíráme za své. Problém může nastat, pokud jedinec bere tyto vzory chování za jediné správné a nepřipouští žádné alternativní názory. Obzvláště u dětí a mladistvých je velmi důležité dohlížet na to, jaká média sledují a jaké vzory chování jim nabízejí.

Funkce **politická** má za cíl informovat o politických událostech, tématech a aktivitách. Média umožňují pochopit, jak funguje politika, dokážou podat spoustu informací, které mohou přispět ke snazšímu rozhodování při volbách a podobně. Tuto politickou funkci prezentuje McQuail jako funkci **mobilizační (získávání)**. Podstatou je „...*agitování pro společenské cíle ve sféře politiky, války, ekonomického vývoje, práce a někdy i náboženství*“⁵².

4.3 Internet

*„Od poloviny devadesátých let má osvojování počítačových aktivit a od přelomu devadesátých let aktivit spojených s Internetem vysokou dynamiku, která byla podložena vytvářením hardwarové a softwarové základny a růstem počítačové gramotnosti v české společnosti. Další vývoj komputelizace české společnosti a utváření informační společnosti bude nyní probíhat již po jiné ose, půjde o procesy např. převádění veřejných agend na Internet v uživatelsky přijatelném prostředí.“*⁵³

První dálkové spojení počítačů bylo navázáno v roce 1969 profesorem Leonardem Kleinrockem. Vznikl ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network), který je předchůdcem internetu. Šlo o pokusnou síť 4 amerických univerzit, a to University of California Los Angeles, Stanford Research Institute, University of California Santa Barbara a University of Utah. Během 70. let vypracoval Vinton Gray Cerf provozní jazyk

⁵² MCQUAIL, D., *Úvod do teorie masové komunikace*, s. 110.

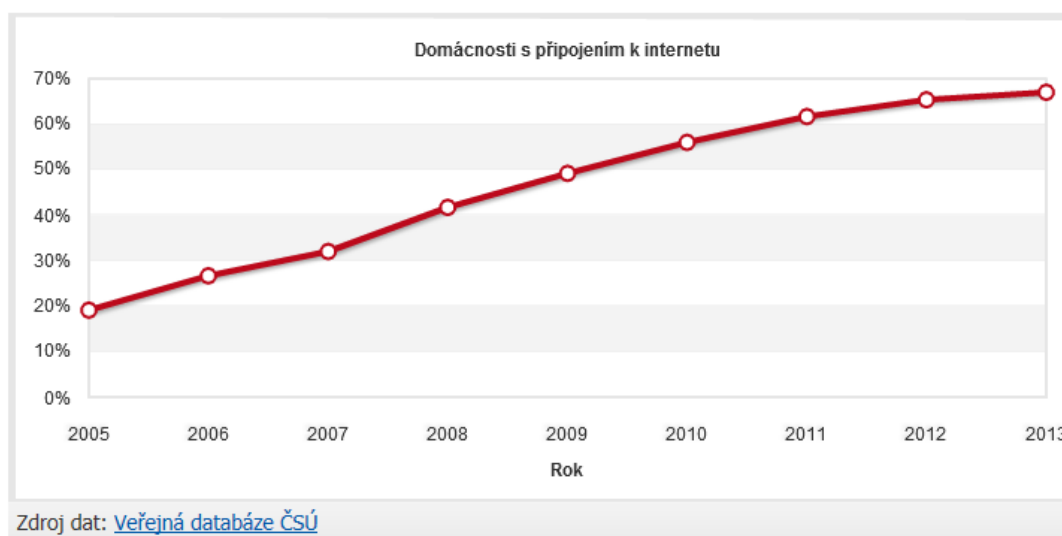
⁵³ SAK, P., SAKOVÁ, K., *Jak internet mění společnost*.

a režim, zvaný protokol TCP/IP. Mezitím se původní ARPANET rozdělil na dvě části, oddělila se od něj vojenská síť MILNET. V 80. letech se začíná síť využívat veřejně a vzniká komerční síť NSFNET (National Science Foundation Network). V roce 1990 ARPANET definitivně zanikl. Vývoj postupoval dál a v roce 1991 došlo ke zprovoznění první webové stránky. Podařilo se to Timothy John Bernes-Leeovi, který technologie potřebné pro provoz WWW (World Wide Web) poskytl zdarma k dispozici široké veřejnosti. Zasloužil se tak o dnešní naprosto jedinečné rozšíření služby WWW.^{54:55}

„Internet, který umožňuje propojení počítačových sítí nejen na lokálních, regionálních, národních, ale především na mezinárodních úrovních, je síť, která nemá hierarchickou strukturu, nemá vlastníka a ani nikdo ji neřídí. To má samozřejmě vliv na to, jak se lidé v rámci virtuálního setkání na internetu chovají a také jak jednají.“⁵⁶

Stále více a více lidí má v dnešní době přístup na internet. Dokládá to graf Českého statistického úřadu (Graf 1), který zobrazuje nárůst počtu domácností s připojením k internetu.

Graf 1 Domácnosti s připojením k internetu 2005-2013.

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Velmi zajímavé je také srovnání ČR se státy Evropské unie, a to v případě komunikace přes internet. Z uvedeného grafu (Graf 2) je patrné, že na počátku, v roce 2005, byl rozdíl v užívání internetu mezi EU27 a ČR pouze jednaprocentní. Lidí komunikujících přes

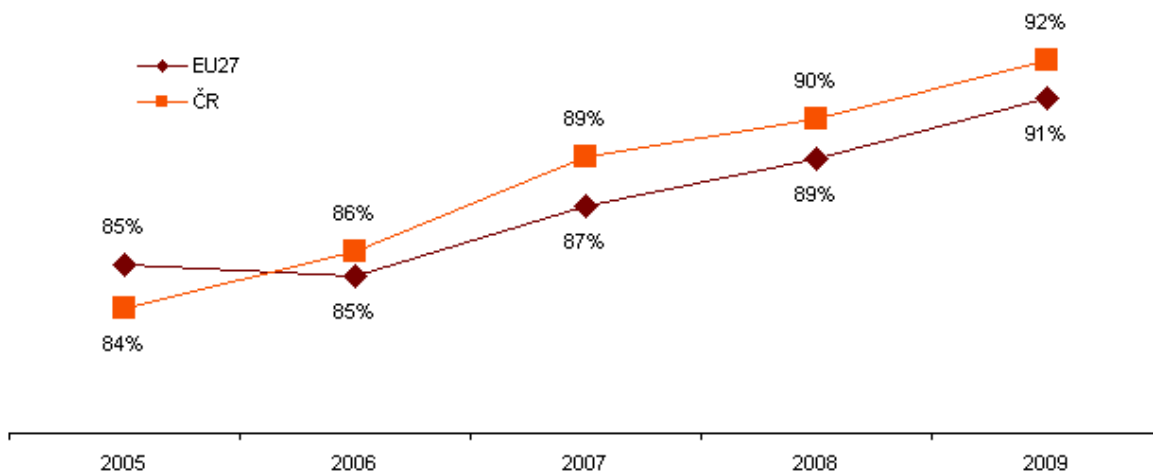
⁵⁴ POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S., L., *Mediální výchova*.

⁵⁵ MUSIL, J., *Elektronická média v informační společnosti*.

⁵⁶ HUBINKOVÁ, Z., *Psychologie a sociologie ekonomického chování*, s. 199.

internet bylo o 1 % víc v EU než v ČR. Velká a možná i zásadní změna nastala mezi lety 2005 a 2006, kdy se prohodily role těchto dvou sledovaných subjektů. V ČR bylo více lidí komunikujících přes internet než v zemích EU. Procento lidí komunikujících přes internet v EU zůstalo neměnné, kdežto v případě ČR došlo k 2% nárůstu. V následujících letech byl trend růstu neměnný.

Graf 2 Srovnání komunikace přes internet mezi ČR a EU27, 2005-2009.

Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z: <http://www.czso.cz/>

Existují různé způsoby, jak lze internet využívat. Některé děti a mládež se věnují hraní her, sledování videoklipů, jiné jsou aktivní v kreativních činnostech (přeposílají a sdílejí zprávy, vytvářejí blogy, malé děti si kreslí) a jiné zase navštěvují sociální sítě, kde komunikují s vrstevníky anebo využívají internet k přípravě na školní vyučování či k dalšímu vzdělávání. Je nutné si také uvědomit, že denní tisk, odborné časopisy a různé knihy jsou již v digitalizované podobě, mají své internetové verze a je možné s nimi pracovat i přes internet.

Mimo tyto soukromé individuální aktivity probíhají na internetu i obchodní vztahy, bankovníctví, výukové kurzy a jsou poskytovány různé služby. Jsou zde ale i sítě, na kterých funguje nelegální forma výměny dat, hudby, filmů a souborů. V řadě případů není dodržována platná právní legislativa, morální ani právní kodexy.

Internet umožňuje aktivní participaci, interaktivitu, místo jednoho pohledu nabízí řadu perspektiv a místo izolace uživatelů vede k vytváření komunit. Nabízí také nepřehledné množství informací, umožňuje nakupovat a pracovat z domova, pomáhá udržovat kontakt s blízkými a přáteli. Nedá se také opomenout hraní různých strategických a logických her a podobně. Všechny tyto aktivity přináší člověku pozitivum pouze v případě, že je internet

používán v rozumné míře. Pokud to však nezvládne, mohou se tyto činnosti překlopit do opačné roviny a můžeme zde mluvit o přetížení člověka, sociální izolaci a fyzické osamělosti a ztrátě možnosti uplatňovat sociální dovednosti.

Internet sám o sobě není nebezpečný. Jen je potřeba znát hranice.

S používáním internetu a mobilních telefonů jsou spojené velmi nebezpečné jevy. Ať už jde o kyberšikanu a sexting, stalking a kyberstalking, kybergrooming, hoax a spam, rizika sociálních sítí, zneužití osobních údajů v prostředí elektronických médií a další. Za vysvětlení určitě stojí tyto nejčastěji se vyskytující případy:

- **Kyberšikana** – šikanování jiné osoby s využíváním internetu, mobilního telefonu či jiných informačních a komunikačních technologií. Šikanou je myšleno ubližování, obtěžování, ohrožování, zstrašování, ztrapňování a podobně.
- **Kyberstalking** – opakované stupňované obtěžování, které může mít různou podobu a intenzitu. Pomocí dopisů, emailů, SMS zpráv nebo zpráv zasílaných přes internet obtěžuje stalker (pronásledovatel) svoji oběť. Může jít také o obtěžující telefonáty nebo zasílání dárků, které oběť nechce. Stalker se tak snaží poškodit reputaci oběti.
- **Kybergrooming** – jednání osoby, která se snaží zmanipulovat vyhlédnutou oběť a řadou psychologických technik ji donutit k osobní schůzce.
- **Hoax** – je nepravdivá poplašná zpráva, která varuje před neexistujícím nebezpečím. Je však velmi těžké rozeznat, zda je obsah pravdivý. Hoax je nebezpečný v tom, že obtěžuje, nabízí nebezpečné rady, snižuje důvěryhodnost osoby, která dále tyto zprávy šíří, vyvolává paniku a strach.
- **SMS Spoofing** – zneužití internetu k odesílání falešných SMS. V současné době je však všemi mobilními operátory blokován.
- **Phishing** – manipulativní postupy, které prostřednictvím zfalšovaných emailů či www stránek přimějí majitele bankovního účtu vyzradit své přístupové údaje k účtu.⁵⁷

⁵⁷ *Materiály pro podporu výuky: Nebezpečné jevy spojené s používáním internetu a mobilních telefonů.*

Závislost na internetu

Je nutné se také zmínit o závislosti na internetu. Jedná se o nadměrné používání internetu spojené s komplikacemi psychologickými, sociálními, pracovními nebo školními. Obecně lze závislost na internetu (netholismus) vymezit na základě těchto symptomů:

- **Důležitost** – aktivita na internetu se stala nejdůležitější věcí v životě jedince a dominuje chování, myšlení a pocitům. Jedinec zanedbává základní biologické potřeby (spánek, stravu nebo hygienu).
- **Změna nálady** – pokud nemá jedinec přístup na internet, dochází ke zhoršení nálady a není schopen se na nic soustředit.
- **Zvyšování tolerance** – jedinec potřebuje stále větší množství času stráveného na internetu, aby se dostavil příslušný efekt (slast).
- **Abstinenční příznaky** – pokud se jedinec není schopen nebo nemůže připojit na internet, dostávají se nepříjemné fyzické či psychické pocity.
- **Konflikt** – z důvodu častého využívání internetu dochází ke konfliktům s rodinou a blízkými. Může to vést ke špatným školním i pracovním výsledkům.
- **Recidiva** – jsou opětovné návraty do dřívějších stavů vyvolaných činnostmi, na níž je jedinec závislý. Při dalším kontaktu s předmětem závislosti se dostane do již jednou zažívaného stavu podstatně rychleji než při prvním kontaktu.⁵⁸

4.4 Sociální sítě

Sociální síť je společenský prostor na internetu, který umožňuje jeho uživatelům založit vlastní profil, komunikovat s ostatními uživateli, sdílet různé informace o své osobě a prohlížet si informace o ostatních uživateli.

Jejich velkou předností je možnost spojit se se svými přáteli i v době, kdy se s nimi nemůžeme osobně setkat. V jednu chvíli je možné komunikovat s více lidmi.

„Pro některé lidi, zvláště pak pro děti a dospívající, mohou být sociální interakce „tváří v tvář“ nepříjemné a obtížné. Používání online sociálních sítí jim může pomoci zlepšit

⁵⁸ ŠMAHEL, D., *Psychologie a internet*.

*jejich osobní sociální dovednosti, může jim pomáhat budovat nová přátelství a vytvářet sociální vazby.*⁵⁹

Mezi nejpoužívanější sociální sítě patří dle Ježka a Jiráka tyto sociální sítě současnosti:

- **Facebook** – založen v roce 2004 studentem Markem Zuckerbergem původně jako univerzitní seznamovací server na Harvardské univerzitě. V roce 2006 byl zpřístupněn široké veřejnosti. Jediným omezením je věk a to minimálně 13 let. V polovině roku 2013 měl téměř miliardu zaregistrovaných uživatelů. Základem je vytváření seznamu „přátel“. Díky Facebooku je možné posílat mezi „přáteli“ zprávy podobné emailům, zveřejňovat na své „zdi“ (stránce) různé informace, přidávat odkazy na weby, videa a články, navzájem sdílet fotografie a videa. Facebook nabízí spoustu funkcí. Pokud si je neomezíte, tak vaši „přátelé“ vidí veškerou vaši aktivitu (přihlášení, okomentování fotky, přidání příspěvku na zed', přidání nového „přítele“, přidání se do nové skupiny, vaši účast ve hře atd.).
- **Twitter** – založen v roce 2006. Podstatou jsou „tweety“- mikroblogy, které mají omezený počet znaků. Tyto „tweety“ se přibližují novinářskému glosování.
- **LinkedIn** – funguje od roku 2003 a jde o celosvětovou profesní sociální síť, která propojuje profesní životopisy s pracovním trhem. Umožňuje komunikaci se zaměstnanci, obchodními partnery a klienty.
- **MySpace** – založen v roce 2003. Jde o komunitní server, který byl až do nástupu Facebooku absolutní jedničkou, v současnosti je druhou nejrozšířenější sociální sítí světa.
- **Google+** - funguje od roku 2011 a byl na trh uveden záměrně jako přímá konkurence Facebooku. Jeho výhodou je, že propojuje mnoho různých služeb vyhledávače Google. Má specifickou metodu sdílení a propojování.⁶⁰

⁵⁹ JIRÁK, J., PAVLIČÍKOVÁ H., *Média pod lupou*, s. 65.

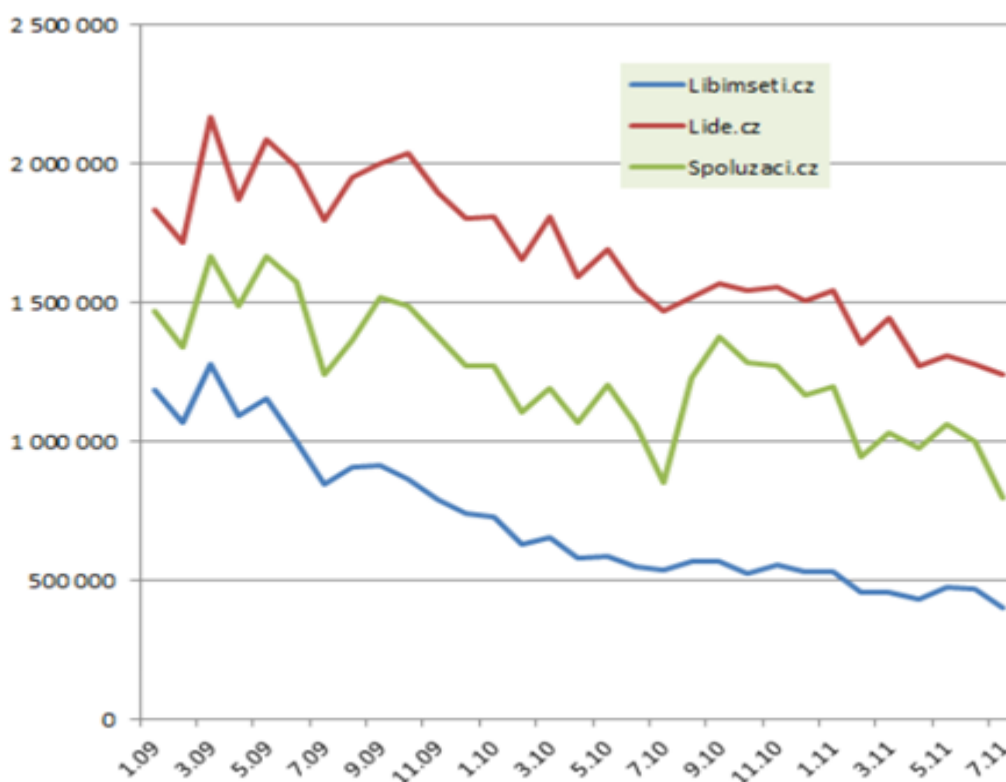
⁶⁰ JEŽEK, V., JIRÁK, J., *Média a my*.

I v České republice lze najít sociální sítě, vytvořené přednostně pro český trh. Patří mezi ně následující servery:

- **Lide.cz** – seznamovací server, na kterém je možné poznat nové lidi. Uživatelé si zde vytváří vlastní profily. Seznámení je možné přes soukromou poštu nebo na základě komunikace na veřejných diskusích.
- **Spoluzaci.cz** – díky tomuto serveru je možné udržovat vazby se současnými i minulými spolužáky. Jde o databázi tříd jednotlivých základních a středních škol, gymnázií, učilišť, vyšších odborných a vysokých škol v České republice.
- **Libimseti.cz** – seznamovací server, který dále nabízí hodnocení fotografií, diskusní fóra, chat, blogy, horoskopy, hry a podobně.⁶¹

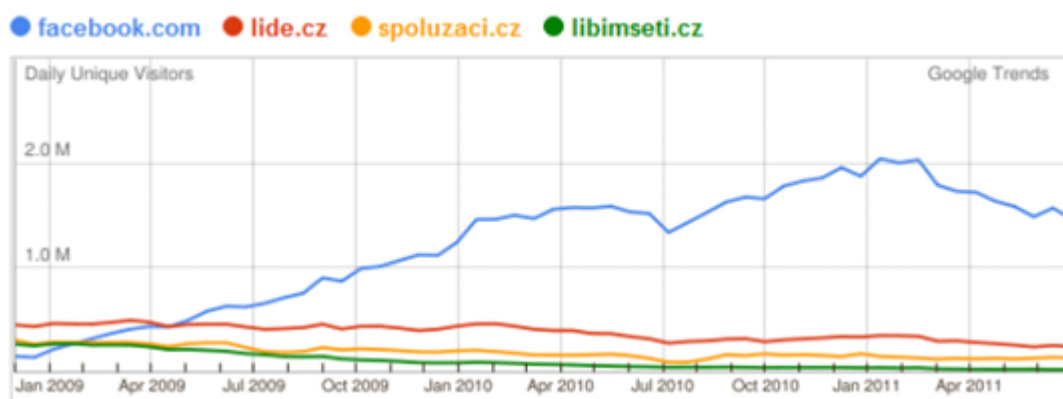
S příchodem Facebooku však zájem českých uživatelů o české sociální sítě klesl. Dokládají to i výsledky měření (Graf 3, Graf 4), které provedl výzkumný projekt NetMonitor.

Graf 3 Zájem českých uživatelů o české sociální sítě.

Zdroj: Lupa.cz, server o českém Internetu. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/>

⁶¹ DOČEKAL, D., *Česko a sociální sítě v číslech*.

Graf 4 Využívání Facebooku a ostatních českých sociálních sítí.

Zdroj: Lupa.cz, server o českém Internetu. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/>

Informace na sociálních sítích

I když se to na první pohled nezdá i tyto „moderní“ sociální sítě skrývají určitá nemalá nebezpečí. Kromě rizik, která jsem již zmínila v kapitole Internet, jako je vyhrožování, vydírání, manipulace k osobní schůzce, šíření ponižující fotografie či videa, je největším problémem sociálních sítí velké kvantum informací, které jsou zde uloženy. Nejde jen o osobní informace týkající se identity, u kterých nemá uživatel stoprocentní jistotu, že jsou dostatečně zabezpečeny a nemůže dojít k jejich zneužití, ale jde i o obecné informace o své osobě. Příkladem jsou informace o zálibách uživatele, jaké knihy se uživateli líbí, jakou hudbu poslouchá a podobně. Tyto informace mohou být velmi lehce zneužity. Spousta lidí na Facebooku zveřejňuje informace o tom, kde se zrovna nachází nebo kam a kdy pojedou na dovolenou. To může velmi ulehčit práci zlodějům či jiným pachatelům trestné činnosti.

Problémem jsou také falešné profily uživatelů. Respektive nikdy není jisté, že člověk, který se za profilem schovává, je opravdu on. To se však netýká sociálních sítí jako je Google+ a Lide.cz, které umožňují ověření identity uživatelů.⁶²

Jiné zveřejňované informace se dají zneužít pro komerční účely a jedinec tak může být obtěžován nevyžádanými reklamami.

Další velmi nepříjemnou skutečností je fakt, pokud jedinec vloží jakékoliv informace či fotografie na sociální síť, už nikdy nejdou dokonale odstranit, nelze je vzít zpátky. Po několika letech se tak může stát, že na jedince vyjde najevo z dávné historie nějaká kompromitující fotografie z večírku nebo jiná nežádoucí informace, kterou kdysi zveřejnil

⁶² *Materiály pro podporu výuky: Rizika používání sociální síť Facebook.*

na sociální síti. Vzhledem k velkému rozšíření sociálních sítí se na tuto oblast začínají zaměřovat i zaměstnavatelé, kteří si zde zjišťují informace o svých potenciálních zaměstnancích. V těchto případech jakákoliv nelichotivá fotografie či informace mohou mít zásadní vliv na profesní budoucnost jedince. Proto je potřeba dobře zvážit, jaké informace a data na sociální síť vložit.

4.5 Televize

Průkopníkem televizního vysílání je skotský inženýr John Logie Baird, který 30. října 1926 poprvé na světě uskutečnil televizní přenos. V roce 1930 byl s televizním obrazem přenášén také zvuk. První československé televizní zařízení bylo uvedeno do provozu v květnu 1948.⁶³ Od té doby prošla televize ohromným vývojem. V současné době neslouží jen ke sledování programů, filmů a seriálů. Nové, moderní televize jsou plně multimediálními funkcí. Lze na nich přehrávat hudbu a filmy uložené na discích, jsou schopny komunikovat s internetem, lze je připojit do domácí počítačové sítě atd.

Velice zajímavý a pro někoho i diskutabilní je názor Josefa Musila, který říká: „*Právě proto, že elektronická média – a z nich televize na prvním místě – patří do našeho světa, je rozumné seznámení s televizí součástí výchovy dítěte a součástí života mládeže. „Pokud dítě nemá vůbec možnost sledovat televizi, je to pro jeho vývoj nebezpečné“ (německý mediální expert H.D.Ulf Stötzel), protože mu chybí vědomost a zkušenost o významné součásti světa, do něhož vstupuje.*“⁶⁴

Dle mého názoru není dobré dětem zakazovat televizi úplně. Určitě by měli mít možnost se s tímto médiem seznámit. Je však nutné, ostatně jako u všech médií, tyto aktivity korigovat. Je nezbytné naučit děti vybírat si pořad, který je zajímá. Zapnout televizi v čase, kdy začíná vybraný program a ne jen pasivně sedět a sledovat to, co zrovna v televizi vysílají. Je nutné naučit sebe i děti vypnout televizi ihned po skončení programu, kvůli kterému byla televize zapnuta. Nechce-li rodič dítěti dovolit dívat se na daný program, který si samo vybralo, je velmi důležité mu vysvětlit, proč se mu pořad nelíbí. Je potřeba zmínit, jaká je škodlivost násilí v médiích, škodlivost pornografie a podobně. Někteří odborníci, mezi něž patří i Říčan a Pithartová, doporučují, aby děti a dospělí vyjadřovali nesouhlas se zapnutou televizí i na veřejných místech jako jsou restaurace nebo dalkový

⁶³ KÖHLEROVÁ, T., ZÁVODNÝ POSPÍŠIL, J. a ZÁVODNÁ, L., S., *Občanský a společenskovední základ.*

⁶⁴ MUSIL, J., *Elektronická média v informační společnosti*, s. 99.

autobus. Tito autoři jsou proti pouštění televize jen jako kulisy. Preferují zapnutí televize pouze na předem vybraný program.⁶⁵

Pokud už rodič souhlasí se sledováním televize dítětem, je všeobecně doporučováno, aby byly pořady cíleně vybírány a rodič s dětmi tyto pořady sledoval společně a poté o něm diskutovali.

Vliv televize dnes ve velké míře zasahuje prakticky celou populaci. Největší a zásadní vliv na celkový vývoj dítěte má především v prvních letech života. Od toho se odvíjí vše. Nezávisí ani na typu programu, který dítě sleduje, zásadní je to, že televize způsobuje, že je mozek neaktivní. Pouze pasivně přijímá to, co mu televize nabízí. U dětí do 10 let ještě neexistuje jednoznačná hranice mezi vnitřním a vnějším světem, nedokážou tedy odlišovat skutečnost od fikce. Sledování televize v brzkém věku má negativní vliv na formování duševního života jedince. Může způsobovat opožďování nebo deformování emočního a společenského citění, ovlivňuje lidskou psychiku a sociální chování a také se může negativně projevit ve vyjadřovacích, matematických a motorických schopnostech dítěte. V negativním slova smyslu se také podepisuje na fantazii a kreativitě. Televize není komunikačním partnerem a nenabízí interakci ani prožitky, které jsou postaveny na reálných zážitcích. Dítě není v kontaktu s autentickým prostředím ani konkrétními osobami. Velmi hezké je přirovnání MUDr. Dostala: „*Šlápnu-li na včelu, budu si to pamatovat celý život. Zastřelím-li v počítačové hře nepřítele, je to zcela nezávazná událost, ze které pro mne nic dalšího nevyplývá.*“⁶⁶

V souvislosti s televizí se často hovoří o televizních dětech. U těchto dětí se objevují špatné vyjadřovací schopnosti a malá slovní zásoba v důsledku jednosměrné komunikace. Mívají také problémy s navazováním běžných sociálních vazeb, které jsou způsobeny ztrátou představy o reálném fungování mezilidských vztahů. Výjimkou také nejsou problémy s koncentrací, špatnými výsledky ve škole, netrpělivostí a potřebou okamžitého uspokojení potřeb. Nedostatečný pohyb kompenzují hyperaktivitou a neustálým poposedáváním.

⁶⁵ ŘÍČAN, P. a PITHARTOVÁ, D., *Krotíme obrazovku.*

⁶⁶ DOSTAL, L., *Dítě a televize.*

Problém je, že sledování televize vytlačilo činnosti, které jsou pro zdravý vývoj dětí zcela nezbytné. Jde zejména o aktivní hru, poznávání okolního světa prostřednictvím všech smyslů, získávání zkušeností s přírodními zákonitostmi a rozvíjení fantazie.⁶⁷

Pozitiva sledování televize, jako rozšiřování obzoru a přinášení poznání, se projevují až u starších dětí. Nejmenším dětem televize poznání spíše zkresluje, protože mají problém s rozeznáním toho, co je skutečnost a co fikce.

4.6 Mobilní telefon

První hovor z mobilního telefonu byl uskutečněn 3. dubna 1973. Šlo o mobilní telefon Motorola DynaTac, který vážil něco přes kilogram. Autorem vynálezu se stal americký inženýr Dr. Martin Cooper.⁶⁸ Mobilní telefony se však začaly prodávat až o deset let později.

Od poloviny 90. let 20. století došlo k prudkému vzestupu počtu uživatelů mobilních telefonů. Mobilní komunikace se stala běžnou záležitostí. Je to nejrychleji se rozvíjející technologie v domácnosti. To dokládají informace Českého statistického úřadu. V roce 2003 používalo mobilní telefon 85,6 % mládeže ve věkové skupině 16-24 let. V roce 2014 to již bylo 99,3 % z celkového počtu jednotlivců v dané socio-demografické skupině. V případě všech jednotlivců starších 16 let došlo k ještě rapidnějšímu nárůstu. V roce 2003 používalo mobilní telefon 66 % obyvatel, v roce 2014 96,8 %. Dále se ukázalo, že ve věkové skupině 35 – 44 let vlastní mobilní telefon téměř každý, a to 99,9 %.⁶⁹

Prvním provozovatelem analogového systému NMT (Nordic Mobile Telephony) se v českých podmínkách stal Eurotel. Bylo to v roce 1992. Tímto se otevřela cesta mobilní komunikace na český trh. V roce 1995 přišel na trh druhý operátor, T-mobile. A o 5 let později, v roce 2000, začal na trhu fungovat třetí poskytovatel služeb mobilní komunikace Oskar, u kterého došlo v roce 2006 ke změně názvu na Vodafone.

Mobilní telefon je používán ke komunikaci nejen v soukromí, ale i v práci a zasahuje také do volného času tím, že poskytuje impulsy nebo příležitosti k zábavě a rozptýlení.

⁶⁷ *Co znamená pojem televizní dítě?*

⁶⁸ *První hovor mobilem: Lidé se divili, proč člověk na ulici mluví do cihly.*

⁶⁹ *Telekomunikační a internetová infrastruktura: Mobilní telefonní síť.*

„O mobilu lze podobně jako o dalších komunikačních a informačních inovacích konstatovat, že jeho dnešní technické možnosti daleko překročily možnosti jeho reálného uplatnění a vyžadují proto vhodnou regulaci.“⁷⁰

Zavedením mobilních telefonů došlo k velké změně v chování lidské populace. Řada lidí se domnívá, že díky telefonům přišli i o část svého soukromí. Vysvětlují to tím, že spousta z nich si soukromé hovory vyřizuje při chůzi po rušné ulici. Vzpomínají na dobu, kdy fungovaly klasické telefonní budky, kde měl člověk soukromí. Další změnou je i to, že lidé se hůře domlouvají na schůzkách. Vždy je možné na poslední chvíli zrušit setkání mobilem. Na druhou stranu je to velká výhoda v případě krizových situací, jako je autonehoda nebo havárie.

Telefon nabízí mnoho funkcí a možností. Tou hlavní, pro kterou samotný telefon vznikl, je přijímání a vyřizování hovorů. V současné době se dá o tom, zda je to hlavní funkce polemizovat. Především mladí lidé upřednostňují zaslání krátkých textových zpráv (SMS) před telefonováním.

V současnosti roste prodej tzv. chytrých mobilních telefonů (smartphonů), které nejenom že fungují jako „normální“ mobilní telefon, se kterým se může telefonovat, posílat SMS zprávy případně fotografovat, ale jsou také schopny práce s internetem, je možné do nich instalovat různé aplikace a hry. Díky internetu je možné prohlížet emaily nebo různé internetové stránky. Umožňuje i přístup ke komunitním sociálním sítím.

Užívání telefonu však může vést k psychické závislosti. Vyvolává to pocity potřeby, někdy až nutkání, někomu zavolat a tím se ujistit, že samota, kterou prožívá je pouze relativní, neboť díky mobilním telefonům jsme si velice blízko. Velmi často se mobilní telefon stává náhražkou za normální komunikaci z očí do očí, což je častý problém, který je spojován s využíváním nových digitálních médií.

⁷⁰ HOFBAUER, B., *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 125.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Teoretická část byla věnována základním pojmům, problematice volnočasových aktivit a novým digitálním médiím. Praktická část je zaměřena na vlastní výzkum, ve kterém byl zvolen kvalitativní typ výzkumu. V této části jsou také stanoveny cíle výzkumu, metoda a výzkumný vzorek.

„Kvalitativní výzkum je nenumerné šetření a interpretace sociální reality.“⁷¹

Reichel navíc uvádí: *„Kvalitativní výzkum nelze chápat jako jednolité, homogenní celek, nýbrž že se jedná o paletu rozdílných postupů, které však vycházejí z jednoho základního principu – zkoumat určitý prvek, proces, fenomén ad. v přirozených podmínkách, snažit se mu porozumět a vytvořit pokud možno jeho komplexní obraz.“⁷²*

Podstatou kvalitativního výzkumu je prozkoumání široce definovaného jevu, na základě kterého je získáno velké množství informací, a to bez předem stanovených hypotéz či základních proměnných. Po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se zde objevují, a formuluje předběžné závěry.⁷³

5.1 Metodologická východiska

Cíle výzkumu

Hlavní cíl praktické části byl soustředěn na zjištění, jakým způsobem a v jaké míře tráví děti a mládež svůj volný čas s novými médii. Dílčím cílem bylo zjistit, jakou roli skutečně hrají nová digitální média v životě dětí a mládeže.

Byly tedy stanoveny 3 základní výzkumné otázky:

VO 1: Jakým způsobem tráví děti a mládež volný čas s novými digitálními médii?

VO 2: Jaký je poměr volného času, který stráví děti a mládež s novými digitálními médii a který stráví aktivní činností?

VO 3: Jakou roli hrají nová digitální média v životě dětí a jakou v životě mládeže?

Výzkumný vzorek

Výzkum byl veden po 2 liniích, čímž byly získány 2 výzkumné vzorky.

⁷¹ DISMAN, M., *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 285.

⁷² REICHEL, J., *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*, s. 62.

⁷³ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 24.

První linie zahrnovala děti z Mateřské školy, V Újezdech 568/5, Brno-Medlánky, která je odloučeným pracovištěm Mateřské školy, Hudcova 435/47, Brno-Medlánky. Tato mateřská škola byla zvolena záměrně proto, že se nachází v místě mého bydliště. Byly osloveny děti předškolního věku, tedy ty, které tráví v mateřské škole poslední rok a chystají se na nástup do základní školy. Bylo předpokládáno, že tyto děti mají vyšší zájem o digitální média a tudíž je vyšší pravděpodobnost zisku různorodých dat, než jak by tomu bylo u dětí mladších. Tato domněnka byla založena na vlastní zkušenosti s mými dcerami. Mladší (4 roky) uspokojí “pouhé“ sledování pohádek v televizi, kdežto starší (7let) již projevuje zájem o další digitální výdobytky moderní doby, jako jsou například počítač, tablet nebo chytrý telefon.

Bylo osloveno 8 dětí, respektive jejich rodičů. V tomto věku vnímají děti čas subjektivně, z pohledu dospělých zkresleně, proto byl výzkum veden s rodiči za jejich přítomnosti. Výběr rodin byl záměrný, tedy na bázi záměrného dostupného výběru. Byl proveden na základě známostí získaných ve školském zařízení. Dle mého názoru bylo možné takto získat upřímnější a ničím nezkreslené odpovědi. Rodiče se tak nemuseli ostýchat sdělit mi dané informace a nemuseli mít obavy ze zneužití.

Druhý výzkumný vzorek zastupovali studenti Moravského gymnázia na Veverčí ulici v Brně. Respondenti druhého vzorku byli vybráni také záměrně, nyní metodou nabalování tzv. sněhové koule, Gavorou též označován jako výběr kumulativní.⁷⁴ Při tomto typu výběru respondentů je první vybrán účelově, ten pak následně doporučí dalšího a ten dalšího atd. Vzorek tedy vznikl odkazováním na další respondenty výzkumu. „*Tento postup u výběru připomíná nabalování sněhové koule a proto se anglicky i takto označuje - snowball sampling, výběr podobný kutálející se sněhové kouli.*“⁷⁵

V této skupině jsem měla kontakt pouze na jednu studentku, a proto jsem využila metody sněhové koule, abych získala kontakty na další možné respondenty a tím se rozšířil okruh osob, se kterými by bylo možné pracovat. Podařilo se provést rozhovor s 5 studentkami a 3 studenty ve věku 17 až 18 let. Výzkum s nimi byl proveden osobně.

⁷⁴ GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu.*

⁷⁵ GAVORA, P., *Úvod do pedagogického výzkumu,* s. 144.

Metoda výzkumu

Výzkumnou metodou byl zvolen **rozhovor**, který je dle Hendla považován za metodu kvalitativního výzkumu.⁷⁶

Na počátku jsem váhala mezi rozhovorem a dotazníkem, který je však metodou kvantitativního výzkumu. Rozhodla jsem se pro rozhovor, neboť mi tento typ přišel vhodnější. Při práci s dětmi je důležité navodit takové okolní podmínky, aby se dítě nebálo hovořit a bylo otevřené. Rozhovorem je toho možné docílit a navíc lze okamžitě reagovat na vyvíjející se situaci a korigovat tak směr, kterým se komunikace ubírá. Podstatou výzkumu bylo získat detailnější pohled na trávení volného času dětí a mládeže, což by dotazník neposkytl.

Rozhovor byl polostrukturovaný s 11, v případě mládeže 12 otevřenými otázkami. Ty byly předem určeny a kladeny všem respondentům stejně. V úvodu byly položeny základní otázky týkající se věku, pohlaví a místa bydliště (v případě mládeže). Následovaly otázky zaměřené na navštěvování organizovaných kroužků a používání digitálních médií. Poslední otázkou byly zjišťovány informace ohledně dalších volnočasových aktivit a byl dán prostor pro sdělení doplňujících informací týkajících se volného času dětí.

Organizace výzkumu

Setkání s předškolními dětmi proběhla vždy u nich doma, tedy ve známém prostředí s jedním zákonným zástupcem dítěte. Byla tak nastolena příjemná a uvolněná atmosféra.

Rodiče odpovídali na předem připravené otázky. Odpovědi byly zaznamenávány na arch papíru, na kterém byly otázky předtištěné. V úvodu byly položeny otázky týkající se věku a pohlaví dítěte. Poté byly dotazy zaměřeny již na volnočasové aktivity dětí. Byly tak zjišťovány druhy organizovaných kroužků navštěvované dítětem a doba, po kterou se jim věnuje. Dále byly kladeny otázky týkající se digitálních médií (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon a televize). Zde byli rodiče dotazováni na počet hodin, které děti s médii tráví, a to zvlášť v týdnu a zvlášť o víkendu. Dále k čemu médium využívají a kolik času jednotlivým aktivitám na médiu věnují. Poslední otázka byla zaměřena na další aktivity, kterým se jejich dítě věnuje. Rozhovor byl ukončen poděkováním za věnovaný čas. Konkrétní otázky jsou přílohou této práce viz Příloha PI.

⁷⁶ HENDL, J., *Kvalitativní výzkum*.

Rozhovor se studenty gymnázia byl veden osobně v jejich známém prostředí v kavárně Santiago, která se nachází blízko jejich školy.

Struktura rozhovoru a kladené otázky byly velmi podobné jako u předchozího vzorku. Otázky byly předem připravené. Odpovědi byly také zaznamenávány na arch papíru. Na úvod byly položeny dotazy týkající se věku, pohlaví a místa bydliště respondenta. Dále byl zájem směřován na organizované kroužky navštěvované respondenty a čas jaký jim věnují. Další část otázek se věnovala digitálním médiím (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon a televize). Dá se předpokládat, že mládež bude mít větší znalosti a zkušenosti při využívání těchto digitálních médií, proto byl mírně rozšířen obsah otázek týkajících se těchto aktivit. Respondenti byli mimo jiné dotazováni na počet hodin, které s digitálním médiem stráví, a to zvláště v týdnu a zvláště o víkendu. Dále byl zájem zaměřen na to, k čemu média využívají, případně s jakými aplikacemi pracují, zda využívají internet, jaké stránky navštěvují a kolik času jednotlivým aktivitám na médiu věnují. Poslední otázka se týkala, jakým dalším aktivitám se mimo média a organizované kroužky věnují. Rozhovor byl ukončen poděkováním za věnovaný čas. Konkrétní otázky jsou přílohou této práce viz Příloha PII.

5.2 Analýza rozhovorů s rodiči dětí předškolního věku

Rodiče byli na počátku seznámeni s tématem bakalářské práce, s cíli a výzkumnými otázkami, které byly stanoveny, a také byli požádáni o souhlas se zveřejněním informací, které sdělili. Byli ujištěni o anonymitě svých dětí, proto byla křestní jména dětí v této práci změněna.

Následně jsou ke každému respondentovi uvedeny podstatné relevantní informace zjištěné z výzkumu.

Jméno: ANNA věk: 5,5 roků pohlaví: žena

Anička navštěvuje 2 organizované kroužky - balet a experimentální hudební přípravku. Balet v rozsahu 70 minut týdně a hudební přípravku 45 minut týdně. Dále navštěvuje v mateřské škole (dále jen „MŠ“) kroužek určený pro předškolní děti – Předškoláček – v rozsahu jedné hodiny za 14 dní.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Anička nevyužívá notebook, ale pouze nárazově počítač. Matka čas odhaduje na 30 minut za celý týden (včetně víkendů). Dost často se stává, že jde na počítač jen jednou za měsíc

na hodinu. Na počítači si prohlíží fotky, případně pouští písničky na webových stránkách www.youtube.com.

Tablet Anička využila pouze na dovolené, když neměla možnost dívat se na televizi. Strávila na něm maximálně 2 hodiny denně. Jinak tablet nepoužívá.

Chytrý telefon nevyužívá. V prvních dnech, kdy byl telefon nový, nastalo počáteční nadšení a záliba ve hře „Mluvicí kočička“. Zaujetí ale brzy opadlo a v současné době již chytrý telefon nevyužívá.

Televizi sleduje hodinu po obědě, večer Večerníček nebo animované pohádky v rozsahu 45 minut. Na pohádky se dívá i na DVD. O víkendu sleduje pouze Večerníček.

Jiné aktivity:

Volný čas tráví mimo jiné i venku, většinou na procházce nebo na hřišti. Délka pobytu je různá, podle počasí a ročního období. Matka uvedla, že v týdnu je to hodina denně a o víkendu 3 hodiny denně. Dále se věnuje tvoření a malování, a to hodinu denně v týdnu a 3 hodiny o víkendu.

Shrnutí:

U Aničky jsou zastoupeny jak organizované kroužky, tak média. Více času se věnuje organizovaným kroužkům a kreativní činnosti než digitálním médiím. O víkendu jsou média minimalizována na 10 minutový Večerníček. O to více tráví volného času venku a kreativní činností.

Jméno: **LAURA** věk: 6 let pohlaví: žena

Laurinka navštěvuje kroužky organizované místním občanským sdružením Medlánci - kurz angličtiny a Tanečky. Každý v rozsahu hodina týdně. Dále navštěvuje v MŠ kroužek určený pro předškolní děti – Předškoláček – v rozsahu jedné hodiny za 14 dní. Přípravě na tento kroužek se ve volném čase věnuje 45 minut za týden, a to většinou druhý den po kroužku, nebo den před kroužkem.

Rodina vlastní: počítač, notebook, chytrý telefon, televizi. Nevlastní: tablet.

Laurinka využívá pouze notebook, a to maximálně 30 minut denně, ale ne každý den. Matka odhaduje 1,5 hodiny týdně. O víkendu je to o trochu více (vzhledem k tomu, že to jsou jen 2 dny) – celkem jedna hodina. Na notebooku hraje nejčastěji logické hry, další aktivitou je kreslení a občas si pouští pohádky a písničky.

Chytrý telefon využívá výjimečně, přes týden asi 20 minut a o víkendu 10 minut. Využívá stažené aplikace, tedy logické hry (např. Monkey Go Happy) nebo vybarvování omalovánků.

Televizi sleduje asi hodinu denně, ráno při snídani a přípravě do školky a večer sleduje Večerníček nebo dětské programy a pohádky. O víkendu je to trochu více, celkem 4 hodiny.

Jiné aktivity:

Volný čas také tráví venku na procházce nebo na místním dětském hřišti. V týdnu většinou v místě bydliště, o víkendu i mimo Brno. Délka pobytu je různá, podle počasí a ročního období. Matka uvedla, že v chladnějším počasí to jsou 4 hodiny v týdnu a o víkendu 3 hodiny. V létě je to více, 10 hodin v týdnu a o víkendu 9 hodin.

Shrnutí:

U Laurinky jsou zastoupeny jak organizované kroužky, tak média. S médii tráví hodinu a půl až 2 a půl hodiny denně. Vzhledem k tomu, že jsou kroužky pouze v týdnu, tak o víkendu jsou digitální média v převaze. Ale také čas, který stráví o víkendu venku je delší, než v týdnu.

Jméno: **Jakub** věk: 6,5 let pohlaví: muž

Jakub navštěvuje jeden organizovaný kroužek - plavání - hodinu týdně. Příležitostně, 2-3x za měsíc, chodí plavat s otcem do krytého bazénu v Kuřimi. Vzhledem k tomu, že měl Jakub odklad povinné školní docházky, letos kroužek „Předškoláček“ nenavštěvuje.

Rodina vlastní: notebook, chytrý telefon, televizi. Nevlastní: počítač, tablet.

Kubík využívá pouze notebook, 10 hodin týdně a 4 hodiny o víkendu. Pouští si na něm pohádky anebo hry.

Rodina sice vlastní chytrý telefon, ale Jakub ho nepoužívá.

U televize stráví 12 hodin v týdnu a o víkendu 6 hodin. Sleduje na ní Večerníček, pohádky a dětské seriály. Vzhledem k tomu, že mají novější televizi, rodina ji využívá i k pouštění hudby, která hraje, i když dítě u televize přímo nesedí. Částečně je tento čas započítán i v době, kterou stráví u televize. Matka to nedokázala oddělit.

Jiné aktivity:

Vzhledem k tomu, že rodina bydlí v rodinném domě, bylo pro matku dost těžké přesně určit čas, který Jakub tráví venku. Délka pobytu se také odvíjí od počasí a ročního období. Matka nakonec uvedla, že v týdnu je to celkově 12 hodin a o víkendu 6 hodin. V létě bývají o víkendu venku i 10 hodin. Jakub se také věnuje rekreačně sportu a to jízdě na kole a fotbalu. V létě to bývá i hodina denně u každé aktivity. Jak jsem již uvedla, Jakub chodí s otcem příležitostně plavat. V létě využívají denně vlastní bazén.

Shrnutí:

U Jakuba jsou zastoupeny organizované kroužky v minimální podobě. Více času tráví s médií, a to 10 až 22 hodin týdně. Vzhledem k tomu, že rodina bydlí v domě, tráví více času venku než ostatní děti z rozhovorů. V létě jsou u něj minimalizována média a většinu dne tráví na zahradě nebo u bazénu. O to více si televize a notebooku užívá po zbytek roku.

Jméno: **MIROSLAV** věk: 6 let pohlaví: muž

Mireček navštěvuje 4 organizované kroužky - výtvarný kroužek, flétnu, pohybový kroužek a cvičení v Sokole. Každý v rozsahu hodina týdně.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Mireček nepoužívá ani počítač ani notebook, ale tablet, na kterém stráví v týdnu 30 minut denně a o víkendu hodinu denně. Hraje pexeso nebo jiné logické hry.

Chytrý telefon využívá minimálně. V týdnu 10 minut denně a o víkendu vůbec.

Na televizi se v průběhu týdne dívá přibližně hodinu denně, pouze v podvečer, kdy sleduje dětské programy a Večerníček. O víkendu využívá televizi také hodinu denně.

Jiné aktivity:

Vzhledem k tomu, že rodina bydlí v rodinném domě, bylo pro matku dost těžké přesně určit čas, který dítě tráví venku. Délka pobytu se také odvíjí od počasí a ročního období. Matka nakonec uvedla, že v týdnu jsou to 2 až 3 hodiny denně a o víkendu 2 hodiny denně. V létě je schopen strávit venku i 10 hodin, a to koupáním, jízdou na kole nebo míčovými hrami. Ve volném čase se také věnuje hře na flétnu, hodinu týdně.

Shrnutí:

Mireček využívá svůj volný čas velmi aktivně. V týdnu navštěvuje 4 organizované kroužky a má i dostatek víkendových venkovních aktivit. S médii tráví hodinu a půl až dvě hodiny denně, a to většinou sledováním televize nebo hraním logických her.

Jméno: **Ondřej** věk: 6 let pohlaví: muž

Ondřej navštěvuje 2 organizované kroužky, atletiku organizovanou Sokolem v rozsahu 2 hodin a plavání v rozsahu hodinu týdně.

Rodina vlastní: počítač, notebook, televizi. Nevlastní: tablet, chytrý telefon.

Ondřej využívá jak počítač, tak notebook. Na počítači stráví 5 hodin v týdnu a na notebooku 3 hodiny. O víkendu je pouze na notebooku, a to 2 hodiny. Dle sdělení matky jde pouze o pohádky.

V týdnu sleduje televizi půl hodiny denně a o víkendu hodinu denně. Zajímá se o dětské programy, pohádky a o přírodopisné dokumenty.

Jiné aktivity:

Volný čas také tráví venku. Jelikož je maminka Ondřeje zahradní architektka, tráví spolu dost času v přírodě. V týdnu chodí ven do blízkého okolí nebo na místní hřiště. O víkendu jsou to většinou výlety nebo návštěva babičky, která má zahradu. Čas, který stráví venku je různý. V zimě to většinou bývá hodina až hodina a půl a v létě 5 hodin denně.

Shrnutí:

Ondřej je spíše sportovně založený a dost se zajímá o přírodu. To je z velké části ovlivněno matkou, která je velká sportovkyně a milovnice přírody. S médii tráví maximálně dvě hodiny denně, a to většinou sledováním pohádek nebo přírodopisných dokumentů.

Jméno: **MICHAL**

věk: 6 let

pohlaví: muž

Michal navštěvuje 2 organizované kroužky. Hraje fotbal za FC Medlánky. Přes zimu mají trénink jednou týdně hodinu a půl. Po zbytek roku to je 2x týdně hodinu a půl. Dále navštěvuje kroužek určený pro předškolní děti – Předškoláček – v rozsahu jedné hodiny za 14 dní. Přípravě na tento kroužek se ve volném čase věnuje 45 minut týdně.

Rodina vlastní: notebook, tablet, chytrý telefon, televizi.

Nevlastní: počítač.

Na notebooku stráví 2 hodiny denně v týdnu a 3 hodiny denně o víkendu. Většinu času stráví sledováním pohádek s tematikou Lega, dále dětské hry a program „Předškoláček s Michalem“.

Pokud nemá k dispozici notebook, použije ke stejným účelům tablet. Zde stráví 30 minut denně.

Chytrý telefon využívá příležitostně, např. v čekárně u lékaře, nebo když jde s mámou na poštu, výjimečně ho použije doma. Stráví na něm 10 minut denně v týdnu i o víkendu. Hraje zde logické hry nebo pexeso.

V televizi sleduje pouze Večerníček. Dále využívá DVD přehrávač, kde si pouští dětské pohádky. Denně stráví u televize hodinu až hodinu a půl.

Jiné aktivity:

Volný čas také tráví venku, a to většinou na kole nebo na fotbalovém hřišti. V případě dobrého počasí (i na podzim) jezdí na kole téměř každý den a celkově na něm v týdnu stráví 5 hodin. O víkendu jsou to 2 hodiny denně. Dle slov matky jsou v létě na kole „pořád“. V týdnu stráví 2 hodiny s tatínkem hraním fotbalu (mimo kroužek), o víkendu je

to hodina a půl denně. Michal je velkým milovníkem a stavitelem Lega. Do hry se dokáže ponořit až na hodinu denně.

Shrnutí:

Michal je sportovec a milovník Lega. To se odráží i v jeho způsobu trávení volného času. Přestože 3 až 5 hodin denně stráví s médii, rodiče se to snaží vykompenzovat sportem, a to fotbalem a jízdou na kole.

Jméno: **TEREZA** věk: 6 let pohlaví: žena

Terezka navštěvuje 3 organizované kroužky, hodinu týdně plavání, hodinu týdně jízdu na koni a hodinu a půl týdně výtvarnou výchovu.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Terezka využívá počítač nepravidelně, pouze o víkendu. Matka odhadla dobu strávenou na počítači na 20 minut jednou za 14 dní. Na počítači hraje hry a pouští si různé pořady a pohádky na webových stránkách decko.ceskatelevize.cz.

Tablet využívá také jen o víkendu, celkově hodinu až hodinu a půl. Hraje zde hry a především sleduje pohádky např. Winx a pohádky o koních.

Chytrý telefon nevyužívá.

Televizi sleduje každý den. Přes týden 30 minut denně a o víkendu hodinu denně. Dívá se zde pouze na pohádky.

Jiné aktivity:

Volný čas také tráví venku, hodinu denně většinou na procházce nebo na koloběžce. O víkendu je u dědečka na zahradě až 6 hodin denně.

Terezka je velmi kreativní. Ráda si vytváří různé domečky z papíru a další „vychytávky“. V poslední době je největším hitem horská chata s lanovkou. Vše za použití papíru. Tvoření se věnuje hlavně o víkendu, 2 hodiny denně.

Když mají čas, zajezdí si na koních. Většinou je to o víkendu hodinu a půl jednou za 14 dní.

Shrnutí:

Terezka navštěvuje 3 organizované kroužky v rozsahu 3 a půl hodiny týdně. Je spíše kreativně založená. Dost času tráví různým tvořením a má také moc ráda koně, kterým se věnuje v týdnu i o víkendu. Hodně času tedy stráví venku, a to především o víkendu. Digitální média v jejím životě nezaujímají moc významné místo. V týdnu sleduje pouze

televizi, a to 30 minut denně. O víkendu to je 2 hodiny televize, hodina až hodina a půl tablet a velice zřídka počítač.

Jméno: **ADÉLA** věk: 6 let pohlaví: žena

Adéla navštěvuje 4 organizované kroužky, tenis, angličtinu a výtvarný kroužek, každý v rozsahu hodina týdně. Dále chodí na 45 minut týdně plavat.

Rodina vlastní: notebook, chytrý telefon a televizi. Nevlastní: počítač a tablet.

Adélka využívá notebook pouze občas. Ne každý týden. Pokud ho použije, je to hodina týdně nebo maximálně hodina o víkendu. Na notebooku hraje logické hry a sleduje pohádky.

Chytrý telefon nepoužívá.

V týdnu sleduje televizi maximálně hodinu denně a o víkendu 2 hodiny denně. Má ráda pohádky, soutěžní pořady jako například Pevnost Boyard a různé výtvarné pořady.

Jiné aktivity:

Pokud je v zimě příležitost, věnuje se jednou týdně 1-3 hodiny bruslení. Adélka také lyžuje. Jezdí do nedalekého okolí na celodenní lyžování. V ostatních ročních obdobích se věnuje jízdě na kole (často, co dovolí počasí) a občas na kolečkových bruslích. Celoročně chodí na procházky, a to denně minimálně hodinu. Rodina provozuje geocaching, kterému se věnují o víkendu několik hodin. Při každé volné příležitosti maluje, tvoří, vyrábí z papíru, korálků atd.

Shrnutí:

Adélka je spíše sportovně založená. Hraje tenis, chodí plavat, v zimě lyžuje a bruslí, dále jezdí na kole a občas na kolečkových bruslích. Rodina se věnuje geocachingu. Na druhou stranu je také kreativní, což dokládá účast na výtvarném kroužku a tvoření, kterému se věnuje při každé volné chvíli. Digitální média jsou v pozadí. Jediná televize se v jejím životě objevuje každý den hodinu a o víkendu 2 hodiny. Využívá ještě notebook, avšak jen občas.

5.1 Analýza rozhovorů se studenty gymnázia

Studenti byli, tak jako rodiče předškolních dětí, vždy na začátku rozhovoru seznámeni s tématem bakalářské práce, s cíli a se stanovenými výzkumnými otázkami. Také byli požádáni o souhlas se zveřejněním sdělených informací. Byli ujisti o zachování anonymity, a proto jim také byla přiřazena fiktivní křestní jména.

Následně jsou ke každému respondentovi uvedeny podstatné relevantní informace zjištěné z výzkumu.

Jméno: **FILIP** věk: 18 let pohlaví: muž bydliště: Brno

Filip nenavštěvuje žádné organizované kroužky.

Rodina vlastní: počítač, chytrý telefon, televizi. Nevlastní: notebook, tablet.

Filip používá počítač 5 až 6 hodin v týdnu a přes víkend 10 hodin. Dle potřeby ho využívá k přípravě do školy, ale nebyl schopen určit konkrétní počet hodin. Po celou dobu má puštěnou hudbu a také Facebook pro komunikaci s vrstevníky. Většinu času stráví hraním her. O víkendu dominuje pouštění filmů.

Chytrý telefon využívá ve volném čase 3 hodiny v týdnu a 4 hodiny o víkendu. Jak sám řekl: „Během nudy.“ Většinou jde o surfování na internetu a prohlížení zábavných videí a podobně. Dle potřeby také komunikuje s vrstevníky, a to přes SMS nebo Facebook.

Televizi moc nesleduje. Občas si na ní pustí nějaký film, ale jinak využívá počítač.

Další aktivity, kterým se ve volném čase věnuje, jsou cvičení a bojové sporty, v rozsahu 10 hodin týdně a 2 až 3 hodiny o víkendu.

Shrnutí:

Filip sice nenavštěvuje žádné organizované kroužky, ale ve volném čase se věnuje sportu v rozsahu 13 hodin (včetně víkendu). S médii tráví 22-23 hodin (včetně víkendu). Využívá pouze počítač a chytrý telefon. Nejvíce času stráví hraním her, pouštěním filmů a také prohlížením zábavných videí na internetu. Po celou dobu má zapnutou hudbu a Facebook.

Jméno: **PATRIK** věk: 17 let pohlaví: muž bydliště: Brno

Patrik navštěvuje 2 organizované kroužky. Plavání se věnuje hodinu týdně a dále navštěvuje kurz německého jazyka v rozsahu 3 hodiny týdně.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Patrik používá počítač 10 hodin v týdnu a přes víkend 6 hodin. Nejvíce času stráví na Facebooku a emailu přibližně 5 hodin. Nejde však o permanentní používání. Internetovou stránku má otevřenou, a když potřebuje, tak ji aktivně využije. Podobné je to s hudbou, kterou má puštěnou jako kulisu. Tu poslouchá 4 hodiny. Dále si na počítači pustí filmy (3 hodiny) a hraje hry (2 hodiny). Celkově se 4 hodiny věnuje vzdělávání, a to 2 hodiny přípravě do školy a 2 hodiny rozvoji cizího jazyka. Hodinu věnuje zábavě.

Tablet využívá v rozsahu hodinu v týdnu a 2 hodiny o víkendu. Tyto 3 hodiny rovnoměrně rozložil mezi rozvoj cizího jazyka, hry a komunikaci s vrstevníky (Facebook a email).

Na chytrém telefonu stráví 10 hodin v týdnu a 3 až 4 hodiny o víkendu, a to pouze posloucháním hudby (3 hodiny) a komunikací s vrstevníky (7 hodin).

U televize prosedí 4 hodiny v týdnu a 6 hodin o víkendu. Zajímají ho zprávy ze světa i z domova, seriály a filmy na různých televizních stanicích (Fanda, Nova, Nova Cinema, Prima, Prima Cool a Óčko).

Dalšími aktivitami jsou procházky, a to hodinu denně a o víkendu celkem 4 hodiny. Přípravě na kroužky věnuje 30 minut denně a o víkendu celkem také 30 minut.

Shrnutí:

Patrik navštěvuje 2 organizované kroužky v rozsahu 4 hodiny týdně. Mimo to věnuje spoustu času digitálním médiím. Je pravda, že ne všechen čas věnuje hrám a filmům. Uvedl, že celkem 5 hodin věnuje škole a rozvoji cizího jazyka. Téměř polovinu času stráveného s médii věnuje komunikaci s vrstevníky nebo poslouchání hudby. Vše probíhá na pozadí a není po celou dobu aktivní. To znamená, že i celkový uváděný čas, který stráví s médii je tímto dost zkreslený. Čas zbývající na hry, filmy a sledování televize připadá na 17 hodin. Bohužel jsem nezjistila, jak probíhá jeho příprava na kroužky, kterou jsem si poznamenala k dalším aktivitám. Ale vzhledem k tomu, že otázka byla položena: „Jakým aktivitám se ještě věnuješ – mimo média a kroužky?“, tak předpokládám, že jde o studium knih a poznámek z kurzu němčiny.

Jméno: **JIŘÍ** věk: 18 let pohlaví: muž bydliště: Brno

Jiří nenavštěvuje žádné organizované kroužky.

Rodina vlastní: počítač, notebook, chytrý telefon, televizi. Nevlastní: tablet.

Počítač využívá v rozsahu 17 hodin v týdnu a 7 hodin o víkendu. Z toho 5 hodin věnuje vzdělávání, a to 3 hodiny rozvoji znalosti jazyka a 2 hodiny přípravě do školy s využitím Wikipedie. 5 hodin stráví komunikací s vrstevníky přes Facebook a email. Jiří uvedl, že na počítači nehraje hry, ale 2 hodiny stráví na Youtube, 2 hodiny posloucháním hudby a 4 hodiny sledováním filmů.

Na chytrém telefonu stráví 20 hodin v týdnu a přes víkend 7 hodin. Z toho 5 hodin věnuje vzdělávání, a to ve stejném rozsahu jako na počítači. Nejvíce na telefonu poslouchá hudbu, a to 6 hodin. S vrstevníky komunikuje 4 hodiny pomocí aplikací Facebook, Viber a Whatsapp. Filmy na telefonu nesleduje, za to si občas zahraje nějakou hru (přibližně hodinu) a zbytek času, 4 hodiny, věnuje zábavě a brouzdání na internetu.

Televizi sleduje minimálně. Přes týden celkem 30 minut a o víkendu také 30 minut.

Jako další aktivitu uvedl venčení psa, kterému se věnuje 7 a půl hodiny v týdnu a o víkendu 4 hodiny.

Shrnutí:

Jiří sice nenavštěvuje žádné organizované kroužky, ale věnuje se svému psovi, se kterým chodí pravidelně na procházky. Většinu svého volného času, 51 hodin, stráví u počítače nebo využíváním chytrého telefonu. Aktivita, které mi uvedl, však v souhrnu dávají pouze 38 hodin. Z toho necelou třetinu (10 hodin) stráví vzděláváním. Komunikací s vrstevníky stráví 9 hodin a posloucháním hudby 8 hodin. Zbytek (11 hodin) připadá na hry, filmy a zábavu.

Jméno: **DENISA** věk: 17 let pohlaví: žena bydliště: Brno

Denisa navštěvuje jeden organizovaný kroužek. Do tanečního kroužku chodí 3x týdně a stráví v něm 4 a půl hodiny.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Na počítači stráví 10 hodin v týdnu a 5 hodin o víkendu. Z toho 9 hodin věnuje vzdělávání, a to 5 hodin přípravě do školy a zbytek rozvoji jazyka sledováním cizojazyčných filmů a studováním anglických dokumentů. Během učení má puštěnou hudbu (odhadla na 4 hodiny). Zbývající čas věnuje komunikaci s vrstevníky přes Facebook, email a surfování na internetu. Hry na počítači nehraje.

Na tabletu stráví v týdnu 12 hodin a 6 hodin o víkendu. Využívá ho ke vzdělávání, a to 4 hodiny sleduje cizojazyčné filmy a 3 hodiny si prochází cvičné testy do školy. Přes Skype a Facebook komunikuje s vrstevníky – 30 minut. Spíše o víkendu, případně při cestě ze školy si pouští na tabletu hudbu (6 hodin).

Chytrý telefon využívá 10 hodin v týdnu a 2 hodiny o víkendu. Polovinu času stráví komunikací s vrstevníky přes Facebook. Zbytek času poslouchá hudbu, kterou má puštěnou jako kulisu při učení nebo při cestě ze školy.

Televizi sleduje 4 hodiny v týdnu a o víkendu 5 hodin. O víkendu sleduje na stanici Nova Cinema filmy, dále ji zajímají zprávy z domova i ze světa a také zajímavé dokumenty na Prima ZOOM.

Denisa se v týdnu věnuje volnočasovým aktivitám 20 hodin a o víkendu 10 hodin. Dvě hodiny denně stráví venku na procházce. Věnuje se rukodělným činnostem, a to keramice 6 až 7 hodin a výrobě věcí ze skla 5 až 6 hodin. Velmi ráda má hudbu. Dvě hodiny věnuje hře na klavír a doma protancuje 3 hodiny.

Shrnutí:

Denisa je velmi aktivní a umělecky založená. Nejen že se věnuje rukodělným činnostem, ale hlavně miluje hudbu, které se věnuje jak aktivně, tak pasivně. Třetinu času stráveného s médii věnuje právě poslouchání hudby, kterou má puštěnou na pozadí při učení nebo při cestě ze školy. Další třetinu času s médii využije na přípravu do školy nebo rozvoj znalosti anglického jazyka. Čas strávený komunikací se spolužáky vyčísčila na 7 a půl hodiny. Na televizi se dívá 9 hodin. Denisa nehraje žádné počítačové hry.

Jméno: **PAVLA** věk: 17 let pohlaví: žena bydliště: Brno

Pavla nenavštěvuje žádné organizované kroužky.

Rodina vlastní: počítač, notebook, chytrý telefon, televizi. Nevlastní: tablet.

Ve volném čase využívá počítač v rozsahu 3 hodiny v týdnu a 6 až 10 hodin o víkendu. Využívá ho k rozvoji anglického jazyka, a to nejen aktivním učením, ale i pasivním sledováním seriálů na www.serialycz.cz nebo watchseries.it. Celkový čas odhadla na 2 až 5 hodin. Další hodinu využívá počítač k přípravě do školy. Internet navíc využívá ke sledování vtipných videí na www.youtube.com nebo ke sledování českých filmů. Každou aktivitu v rozsahu hodina. Hudbu na počítači poslouchá hodinu až dvě. Ve stejném rozsahu využívá Facebook nebo Skype ke komunikaci se spolužáky. Občas, přibližně hodinu týdně, si zahraje počítačovou hru Far Cry 4 nebo Skyrim.

Chytrý telefon využívá v týdnu 2 hodiny a o víkendu také. Používá aplikaci Quizlet v rozsahu hodina týdně. Hry hraje na telefonu maximálně 30 minut. Hudbu poslouchá hodinu až dvě. Hodinu komunikuje s vrstevníky přes Facebook a SMS zprávy. Další hodinu využívá telefon k zábavě a fotografování.

Televizi si ve volném čase nepouští, ale ráda si přečte nějakou knihu, a to 2 hodiny denně a o víkendu víc jak 5 hodin. Volný čas také věnuje přípravě do školy (na testy), a to hodinu až 4 hodiny dle potřeby a o víkendu hodinu až 6 hodin.

Ráda si také zajde na procházku. Záleží však na počasí. Je schopná strávit hodinu až 2 hodiny denně venku v týdnu a o víkendu hodinu až 7 hodin. Je vidět, že si Pavla ráda pospí. Na otázku: „Jakým aktivitám se věnuješ – mimo média a kroužky?“ odpověděla: „Spaní“.

Shrnutí:

Pavla má velmi ráda angličtinu. Velkou část volného času tráví jejím rozvojem, a to nejen pasivně sledováním cizojazyčných filmů, ale i aktivně vyplňováním různých testů, kvízů a čtením knih. Čas, který stráví hraním her a prohlížením videí, je při rozpočítání na dny

minimální. U těchto aktivit většinou uváděla 2 hodiny týdně. Zbývající čas připadá na poslouchání hudby a komunikaci s vrstevníky, v rozsahu 2 až 4 hodiny týdně.

Jméno: **ELIŠKA** věk: 17 let pohlaví: žena bydliště: Brno

Eliška navštěvuje dva organizované kroužky, a to zpěv ve sboru a dramatický kroužek. Každý v rozsahu 3 hodiny týdně.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Počítač využívá 15 hodin v týdnu a 5 hodin o víkendu. Z toho 7 hodin stráví přípravou do školy nebo rozvojem cizího jazyka. Občas si zahraje počítačovou hru nebo se podívá na nějaký film, každý v rozsahu 2 hodiny. Hudbu poslouchá na internetu na stránkách www.youtube.com nebo www.spotify.com (5 hodin). S vrstevníky komunikuje v rozsahu 2 hodin týdně pomocí Facebooku, emailu nebo Instagramu. Eliška se navíc věnuje psaní knih, povídek a scénářů. To ji zabere 2 hodiny týdně.

Na tabletu stráví hodinu v týdnu a hodinu o víkendu. Využívá ho pouze k pouštění filmů na www.youtube.com nebo ke komunikaci s vrstevníky přes Facebook. Každý v rozsahu hodiny.

Chytrý telefon využívá v rozsahu 10 hodin v týdnu a 4 hodiny o víkendu. Vzdělává se na něm (cizí jazyk, příprava do školy), hraje hry, poslouchá hudbu, komunikuje s vrstevníky. Každá aktivita v rozsahu dvou hodin. Na telefonu stráví 3 hodiny surfováním na internetu. Používá Facebook, Instagram, Skype, Google+ a navštěvuje www.youtube.com.

V týdnu sleduje televizi 30 minut a o víkendu hodinu. Většinou sleduje zprávy na ČT24 nebo filmy a seriály na Prima COOL.

Při položení otázky: „Jakým aktivitám se ještě věnuješ – mimo média a kroužky?“ se hned rozzářila a spustila. Gymnastice se v týdnu věnuje 4 hodiny a 15 minut, o víkendu 30 minut. Vzhledem k tomu, že navštěvuje kroužek dramatické výchovy, je potřeba se na něj připravit, a to 2 hodiny. Přípravě na sbor věnuje 2 hodiny v týdnu a 30 minut o víkendu. Stejný čas věnuje i malování a psaní povídek. Další 3 hodiny v týdnu a 2 hodiny o víkendu věnuje samotnému zpěvu. Mimo to ještě hraje na klavír – 4 hodiny v týdnu a 2 hodiny o víkendu.

Shrnutí:

Eliška je velmi aktivní, hudebně a kreativně založená, což dokládá velké množství hodin a aktivit, kterým se věnuje mimo digitální média. Například zpěv, hra na klavír, dramatický kroužek, malování, psaní povídek, knih, scénářů a podobně. Není proto divu,

že svoji aktivitu mimo média kompenzuje hraním her, sledováním filmů a zábavných videí na internetu, telefonu nebo televizi.

Jméno: **KAROLÍNA** věk: 17 let pohlaví: žena bydliště: Brno

Karolína navštěvuje 3 organizované kroužky. Zpěv a hru na klavír hodinu týdně a dramatický kroužek 3 hodiny týdně.

Rodina vlastní všechny dotazované přístroje (počítač, notebook, tablet, chytrý telefon, televizi).

Počítač téměř nevyužívá. Maximálně hodinu o víkendu na přípravu do školy (prezentace, seminární práce a podobně).

O to více využívá tablet, a to 10 hodin v týdnu a o víkendu 4 hodiny. Využívá ho k vyhledávání anglických slovíček a gramatiky a k přípravě do školy, v rozsahu 6 hodin. Hudbu poslouchá dle jejich slov „pořád“ a při tom se učí nebo komunikuje se spolužáky. Na komunikaci s vrstevníky připadá 5 hodin. Hry hraje na tabletu, jen o přestávkách ve škole a rozsah odhadla na 3 hodiny týdně. Aplikace, které využívá v tabletu, jsou Facebook, Skype, Instagram a Snapchat.

Chytrý telefon téměř nevyužívá. Maximálně 30 minut v týdnu, a to když si potřebuje na internetu vyhledat nějaké informace.

U televize stráví 2 a půl hodiny v týdnu a o víkendu 4 hodiny. V týdnu jsou to zprávy a o víkendu akční filmy, většinou v angličtině.

Další aktivity:

Příprava na dramatický kroužek, na zpěv a klavír ji zabere 3 hodiny v týdnu a 2 hodiny o víkendu. Ráda si přečte anglickou knihu, 2 hodiny v týdnu a 4 hodiny o víkendu. V týdnu stráví venku na zahradě, v lese nebo při venčení psů hodinu denně a o víkendu až 10 hodin. Vzhledem k tomu, že rodina vlastní koně, tráví další čas ještě péčí a jízdou na něm, a to v rozsahu hodina v týdnu a 3 hodiny o víkendu.

Shrnutí:

Karolína moc času s médii netráví. A pokud ano, tak jde ve větší míře o přípravu do školy nebo o rozvoj znalostí anglického jazyka, případně o komunikaci se spolužáky. Hudbu má puštěnou jen jako kulisu. Dost času věnuje svým koníčkům a pobytu venku, kdy se stará o psa a koně.

Jméno: **EVA** věk: 17 let pohlaví: žena bydliště: Brno

Eva navštěvuje 3 organizované kroužky, a to turistický oddíl (hodina týdně), plavání (2 hodiny týdně) a taneční kroužek (hodinu a půl týdně).

Rodina vlastní: počítač, notebook, chytrý telefon, televizi. Nevlastní: tablet.

Eva na počítači stráví 20 hodin v týdnu a 4 hodiny o víkendu. Dvě hodiny používá počítač k vytváření prezentací do školy. Hry hraje na počítači většinou jen o prázdninách. Filmy sleduje jen o víkendu (cca 2 hodiny). Ke komunikaci s vrstevníky používá Facebook a Skype. Časový rozsah uvedla 4 hodiny, ale není to v kuse. Aplikaci má zapnutou, ale většinu času není aktivní. Hudbu má puštěnou jako kulisu, přibližně 30 minut denně. Zbytek času stráví na počítači psáním povídek a přípravou organizace turistického oddílu. Chytrý telefon využívá pouze v týdnu, a to 10 hodin. Opět uvedla, že ke komunikaci užívá Facebook v rozsahu 4 hodin. Dále využívá 4 hodiny týdně internet v telefonu, kdy si vyhledává informace potřebné k výuce ve škole. O volných hodinách a přestávkách ve škole hraje hry (2 hodiny).

Televizi nevyužívá. Na filmy se dívá na počítači.

Dalšími aktivitami jsou příprava programu pro děti v turistickém oddílu, a to 2 hodiny v týdnu a hodinu o víkendu. O víkendu se věnuje výtvarným činnostem, a to kresbě tužkou hodinu a další výtvarnou činností 30 minut. V týdnu venčí 2 hodiny psa a o víkendu hodinu. V poslední době se zhlídla v organizování oslav, kterým dle potřeby věnuje hodinu v týdnu a 2 hodiny o víkendu.

Shrnutí:

Eva navštěvuje 3 organizované kroužky a navíc se o víkendu věnuje výtvarné činnosti. Digitální média mají v jejím životě také své místo. Většinu času, který s nimi stráví, věnuje přípravě do školy nebo na turistický oddíl, na jehož organizování se spolupodílí. Čas strávený s digitálními médii je také hodně zkreslen dobou, kterou Eva uvedla, že stráví na Facebooku. Ale nejde o dobu, kdy je sama aktivní, ale kdy je aplikace pouze spuštěna. Na základě toho lze říct, že média pro ni mají jen doplňkovou – relaxační funkci.

5.2 Vyhodnocení a doporučení

Na základě rozhovorů, které byly provedeny s rodiči dětí navštěvujících MŠ V Újezdech a se studenty Moravského gymnázia, bylo získáno velké množství dat. Proto bylo provedeno otevřené kódování, což je „...část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů.“⁷⁷ Tyto pojmy byly seříděny,

⁷⁷ STRAUSS, A., CORBIN, J., *Základy kvalitativního výzkumu*, s. 43.

provedena jejich kategorizace a vytvořeny kategorie a subkategorie, které byly dále vyhodnocovány.

Kategorie: PRÁCE S MÉDII

Výsledky rozhovorů potvrdily logický předpoklad - mládež má velký zájem o nová média. Jednou z prvních otázek byl dotaz, zda respondenti nebo jejich rodiče vlastní některé z digitálních médií - notebook, počítač, tablet, chytrý telefon anebo televizi. Všichni z oslovených respondentů, případně jejich rodiče, vlastní notebook popřípadě počítač, chytrý telefon a televizi. Polovina z dotazovaných nevlastní tablet nebo ho nevyužívá.

Ve výzkumu bylo zjištěno následující. Předškolní děti pracují s digitálními médii v menším rozsahu než mládež. Využívají je především pro sledování pohádek, poslouchání hudby a hraní logických her. Děti dále oproti mládeži mnohem více používají ve svém volném čase televizi. Své místo si zde také našel tablet a v minimálním zastoupení i chytrý telefon.

Výzkumem u studentů gymnázia byly získány rozličné výsledky. Všechna dotazovaná mládež, až na jednu výjimku, využívá denně počítač či notebook. Výjimkou byla Karolína, která počítač, mimo hodinovou přípravu do školy o víkendu, téměř nevyužívá. Ukázalo se také, že využívání nových médií má vliv na snížení sledování televize. To dokládají výpovědi některých studentů. Filip televizi moc nesleduje. Občas si na ní pustí nějaký film, ale jinak využívá počítač. Jiří v průběhu celého týdne sleduje televizi pouze hodinu. Pavla a Eva televizi nesledují vůbec. Eva se na film podívá raději na počítači než na televizi a Pavla místo televize preferuje knihu. Z výzkumu dále vyplynulo, že se studenti gymnázia věnují na počítači, notebooku, chytrém telefonu či tabletu (u těch, co ho využívají) následujícím aktivitám: komunikace s vrstevníky, surfování na internetu, hraní počítačových her, poslouchání hudby a vzdělávání. Všechny využívané aktivity jsou uvedeny níže jako subkategorie.

Subkategorie: SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE

„Sociální komunikaci můžeme vymezit jako interakční výměnu - tj. sdělování a přejímání významů v sociálním chování a sociálních vztazích lidí, přičemž sdělování významů se může dít v přímém i nepřímém sociálním kontaktu.“⁷⁸

⁷⁸ KOHOUTEK, R., *Pozorování verbální sociální komunikace.*

Výsledky výzkumu ukazují, že u mládeže je velmi oblíbená komunikace s vrstevníky, či přímo se spolužáky ze třídy, pomocí digitálních médií. Jedná se o nepřímý sociální kontakt. Je nutné podotknout, že se výzkum nezabýval komunikací mimo tato média.

Vztahy s vrstevníky jsou pro dospívající mládež velmi významné. Ti totiž řeší podobné problémy a jsou si tedy rovnocenní. Mohou také pomoci při překonávání nejistoty v případě osamostatňování a hledání individuální identity.

Z výzkumu vyplývá, že komunikace s vrstevníky probíhá jak přes počítač, tak přes chytrý telefon a tablet. Při komunikaci využívají email, Skype, Facebook, Snapchat, Viber, Whatsapp nebo Instagram. Většinou jde o stejný princip jako v případě poslouchání hudby. To znamená, že aplikace, které při komunikaci používají, mají spuštěné pořád a v případě potřeby je aktivně využijí. To dokládá i výpověď Filipa, který s vrstevníky komunikuje „během čehokoli“.

U předškolních dětí se nedá v žádném případě hovořit o nepřímé komunikaci, jak bylo zmiňováno v případě mládeže. Zde probíhá komunikace skrze hru, která je hlavní činností tohoto období a je naprosto nezbytná ke správnému psychickému vývoji dítěte.

V předškolním období se u dětí objevuje hra společná (asociativní) a také hra kooperativní, která se vyznačuje organizovanou spoluprací při hře.⁷⁹ Při této činnosti je vzájemná komunikace nutná.

Subkategorie: ZÁBAVA

Jak uvádí Němec ve své knize: „*Pod pojem volný čas se běžně zahrnují: odpočinek, rekreace, zábava, zájmová činnost, dobrovolné vzdělávání a dobrovolná společensky prospěšná činnost.*“⁸⁰

Zábava je tedy druh trávení času a je specifická v tom, že se do ní lidé nemusí nutit. Je opakem nudy.

Na základě výpovědí respondentů, je pod subkategorii zábava zařazeno sledování filmů, hraní her, surfování na internetu a poslech hudby. Nová doba s přínosem digitálních médií také přináší změny týkající se zábavy. Příkladem může být sledování filmů. Dříve byly filmy sledovány v televizi nebo na videokazetách. Dnes je nespočet dalších možností.

⁷⁹ LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D., *Vývojová psychologie*.

⁸⁰ NĚMEC, J., *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*, s. 17.

Filmy je možné shlédnout na DVD, Blu-ray nosičích, či na internetu a podobně. Mládež zapojená do výzkumu sleduje filmy na počítači nebo výjimečně na tabletu. Například Eliška se dívá na filmy hodinu týdně. Denisa zase shlíží většinou cizojazyčné film 4 hodiny týdně na tabletu. Na filmy v televizi se dnešní adolescenti dívají jen minimálně.

Mimo filmy se dotazovaní studenti baví také hraním her a jinými zábavnými aktivitami, ke kterým využívají počítač, chytrý telefon nebo tablet.

Chytrý telefon využívají gymnazisté převážně na surfování po internetu, což potvrzuje i odpověď Filipa. Na otázku, k čemu využívá chytrý telefon, odpověděl: „Pro zábavu. Během nudy jsem na netu.“ Pouze 3 respondenti hrají hry jen výjimečně. Pavla stráví 30 minut týdně hraním her na mobilním telefonu. Jiří hraje hry pouze hodinu týdně a jen na chytrém telefonu. Eva hraje hry na telefonu jen o volných obědových pauzách, v rozsahu 2 hodiny týdně. Rekordmanem, v negativním slova smyslu, se stala Eliška, která hraje hry 5 hodin týdně. Toto zjištění bylo pro mne překvapením, neboť jsem očekávala, že tuto pozici zastane některý z chlapců. Celkově mě však příjemně překvapilo, že respondenti netráví mnoho času touto aktivitou.

Mimo chytrý telefon respondenti vyhledávají zábavu na počítači nebo na tabletu. Většinou jde o surfování na internetu, sledování různých zábavných videí na www.youtube.com.

Hudba, stejně jako volný čas, má své funkce. Mimo funkci estetickou, má i funkci zábavnou a relaxační. Ve výzkumu se přítomnost posledně zmiňované funkce potvrdila. Důkazem může být výpověď Denisy, která uvedla, že hudbu má ráda, odpočine si při ní a většinou ji poslouchá o víkendu nebo při cestě ze školy nebo do školy.

Respondenti uvedli, že hudbu poslouchají na počítači (případně notebooku) a na chytrém telefonu. Z těch co vlastní tablet, pouze Denisa a Karolína na něm poslouchají hudbu. Karolína uvedla: „Hudbu poslouchám pořád a při tom se učím a píšu si s kamarádkama.“ Stejně jako Karolína, i většina dotazovaných respondentů má hudbu puštěnou jako kulisu po celou dobu práce s médii. Respondenti poslouchají hudbu, kterou mají staženou z internetu nebo si ji pouští na internetových stránkách www.youtube.com. Eliška navíc upozornila na stránky www.spotify.com, kde se dá hudba po registraci poslouchat nebo je možné si stáhnout aplikaci do telefonu, tabletu nebo počítače.

U dětí předškolního věku, je tato subkategorie zastoupena nejvíce ze všech uvedených. Ve většině případů se jedná o sledování Večerníčku, puštění pohádek, případně písniček na televizi nebo na jiném médii. Matka Adélky navíc uvedla, že dcera sleduje různé dětské

pořady a také soutěžní pořady jako například Pevnost Boyard. Rodiče Anny a Laury uvedli, že na chytrém telefonu děvčata využívají aplikace, které jim stáhli z internetu. Majoritně jde o logické hry, pexeso nebo vymalovánky.

Na rozdíl od mládeže u předškolních dětí zaujímá hudba nepodstatné místo. Pouze matka Jakuba uvedla, že mají velmi často puštěnou hudbu jako kulisu. Ostatní rodiče uváděli pouze občasné pouštění hudby. Matka Anny zmínila internetové stránky www.youtube.com, na kterých si pouští písničky. Tyto stránky jsou také velmi oblíbené mezi mládeží.

Subkategorie: VZDĚLÁVÁNÍ

Subkategorie vzdělávání je zastoupena u obou výzkumných skupin. Jak děti středoškolské tak předškolní využívají digitální média ke svému vzdělávání, i když každá skupina v jiném pojetí.

V případě mládeže jsou média využívána hlavně pro přípravu na školní vyučování (například zpracovávání prezentací a jiných domácích úkolů), rozvíjení znalostí cizích jazyků a podobně.

U předškolních dětí je vzdělávání prováděno formou her. Při nich dochází k rozvoji znalostí, představivosti a k podpoře logického myšlení. Maminka Laury přímo jmenovala hru „Monkey Go Happy“, která rozvíjí logické myšlení dítěte. Cílem je rozveselit opičku. Je nutné vyřešit různé situace a splnit několik úloh, které jsou vzájemně provázané. Maminka o této hře hovořila s velkým nadšením. Je také nutné zmínit velký zájem Ondřeje o různé přírodopisné dokumenty a pořady.

Co se týče znalostí cizího jazyka, obě oslovené skupiny respondentů využívaly média pro rozvoj angličtiny. Kroužek angličtiny navštěvuje Laura a Adélka. Výuka probíhá formou her, písniček a různých zábavných úkolů. Do organizovaného kroužku němčiny chodí student Patrik. Zde je však kladen důraz na gramatiku a slovní zásobu. Cizí jazyk si také procvičuje Denisa, která sleduje cizojazyčné filmy nebo Karolína, která si ráda přečte anglickou knihu.

Kategorie: KROUŽKY

Z rozhovorů s respondenty vyplynuly velké rozdíly v účastech na organizovaných kroužcích.

Každé předškolní dítě navštěvuje minimálně jeden organizovaný kroužek. To je příklad Jakuba, který chodí jednou týdně plavat. Jako jediný má pouze 1 kroužek. Ostatní děti navštěvují 2 a více kroužků. Nejvíce jich absolvuje Adélka a Mireček, a to 4.

Odlišná situace je u studentů gymnázia. 3 studenti z 8 nenavštěvují žádný organizovaný kroužek. Tato skutečnost se však dala předpokládat. V tomto období se jedinci snaží osamostatnit a již zmiňovaná kritičnost a netolerantnost k dospělým hraje také důležitou roli při rozhodování, zda navštěvovat či nenavštěvovat kroužek, který organizují převážně dospělí. V tomto období jsou pro mladistvé velmi důležití vrstevníci a dá se tedy očekávat, že nebudou chtít trávit volný čas pod vedením dospělých, ale spíše se spolužáky a vrstevníky. Což se také ukázalo ve výzkumu viz subkategorie: Sociální komunikace.

Co se týká typů kroužků, které navštěvuje mládež, z analýzy vyplynulo, že respondenti mají zájem o plavání, taneční nebo dramatický kroužek, hru na klavír a zpěv, dále se také účastní turistického kroužku či kurzu cizího jazyka.

U předškoláků je škála kroužků, které navštěvují, pestřejší. Za zmínku určitě stojí různé taneční, hudební či výtvarné kroužky. Nelze opomenout ani sportovní aktivity jako je plavání, cvičení v Sokole, fotbal, atletika, tenis nebo jízda na koni. Dále aktivity, jejichž funkce je čistě vzdělávací, a to kurzy angličtiny nebo „Předškoláček“ organizovaný mateřskou školou pro budoucí školáky.

5.2.1 Zodpovězení výzkumných otázek

Cílem samotného kvalitativního výzkumu bylo zodpovězení stanovených výzkumných otázek:

VO 1: Jakým způsobem tráví děti a mládež volný čas s novými digitálními médii?

VO 2: Jaký je poměr volného času, který stráví děti a mládež s novými digitálními médii a který stráví aktivní činností?

VO 3: Jakou roli hrají nová digitální média v životě dětí a jakou v životě mládeže?

Na základě rozhovorů bylo získáno velké množství informací, které poskytlo odpovědi na výzkumné otázky, které byly v této bakalářské práci stanoveny. Jsem si vědoma skutečnosti, že díky záměrnému výběru respondentů nebude možné výsledky výzkumu zobecnit na širokou populaci. I přesto jsou, dle mého názoru, informace, které byly zjištěny výzkumem velmi zajímavé. Nabízí se zde možnost pokračovat ve výzkumu s tím, že se

budoucí výzkumník může poučit z nedostatků, které byly zjištěny při vyhodnocování rozhovorů.

VO1: Jakým způsobem tráví děti a mládež volný čas s novými digitálními médii?

Ač se dalo předpokládat, že u předškoláků nebudou digitální média zaujímat velmi podstatné místo v jejich životě, tato skutečnost nebyla jednoznačně potvrzena. Způsob, jakým tráví děti volný čas, je velmi pestrý. Co se týká způsobu využívání digitálních médií, aktivity se často opakovaly. 62,5 % rodičů uvedlo, že jejich dítě pravidelně sleduje Večerníček. Další činností bylo hraní logických her a pexesa, sledování pohádek či dětských programů. U jednoho respondenta matka uvedla velký zájem o přírodu a přírodopisné dokumenty. Poslouchání hudby se vyskytovalo minimálně. Ne příliš vhodný způsob trávení volného času se objevil u 2 respondentů. Za alarmující považují zjištění, že tito respondenti sledují televizi a počítač v průměru 4 hodiny denně. Bylo by proto vhodné, aby si rodiče těchto dětí uvědomili všechna negativa, která jsou spojena s takovým způsobem trávení času a aktivitu dětí s digitálními médii korigovali. Vhodné by bylo zaměřit se více na organizované kroužky a aktivnější způsob trávení volného času.

U mládeže je způsob trávení volného času také velmi rozmanitý, v porovnání s předškolními dětmi je pestřejší. Digitální média zaujímají v životě mládeže zásadní místo. Nejen že jsou využívána k rozvoji znalostí, ale obzvláště pro zábavu a komunikaci s okolím, zejména vrstevníky. Pokud bych měla shrnout čas, který věnují digitálním médiím, jde o rozmezí 2 až 8 hodin denně. Je však nutné podotknout, že se nedá určit přesný čas, který s nimi mládež tráví. Výsledky výzkumu ukázaly, že problematickými aktivitami jsou poslech hudby a komunikace s vrstevníky. Tyto činnosti jsou často provozovány souběžně s jinou aktivitou, jako například se vzděláváním, a tudíž je čas strávený s digitálními médii tímto zkreslený. Respondenti mnohokrát u hudby uváděli, že ji mají puštěnou jen jako kulisu a při tom se věnují jiné činnosti na digitálním médiu. Ve svých výpovědích uváděli jak čas strávený s médii, tak čas věnovaný poslechu hudby. Docházelo tak k dvojitě započítanému času. Této skutečnosti jsem si vědoma a je to poučení pro případné další pokračování ve výzkumu.

Mládež tedy využívá digitální média pro přípravu do školy, vyhledávání různých informací a rozvoj znalostí cizích jazyků, ale také ke sledování filmů, zpráv z domova i ze světa. Díky digitálním médiím je jim umožněno sledování zábavných videí, hraní her,

poslouchání hudby a také mohou komunikovat s vrstevníky pomocí různých aplikací. U respondentky Elišky se objevilo využívání počítače k psaní povídek.

Jak se ukázalo, způsob trávení volného času dětí a mládeže s digitálními médii je odlišný. To se však vzhledem k věkovému rozdílu dalo očekávat. Překvapil mě však vysoký počet hodin, který tráví někteří předškoláci s těmito moderními technologiemi. U takhle malých dětí je zvlášť důležitý dohled nad způsobem trávení volného času. Je nutné si uvědomit, že jakým způsobem se naučí využívat volný čas v dětství, tak jej budou praktikovat i v dospělosti a budou tento vzorec předávat dál svým dětem.

VO2: Jaký je poměr volného času, který stráví děti a mládež s novými digitálními médii a který stráví aktivní činností?

Na začátku je nutné upřesnit, že do času stráveného aktivní činností je započítána doba, kterou respondenti strávili jak v organizovaných kroužcích, tak přípravou na tyto kroužky. Dále doba, kterou strávili různými aktivitami jako například výtvarná a hudební činnost, sport, čas strávený v přírodě. V tomto čase je také zahrnuta doba, ve které se věnovali dalším činnostem, které nejsou organizované, ale jde především o aktivně strávený čas mimo média.

Stejně jako se daly očekávat rozdíly ve způsobu trávení volného času dětí a mládeže s digitálními médii, tak byl i rozdílný poměr času stráveného s digitálními médii vzhledem k aktivně strávenému času.

Při rozhovorech s rodiči dětí předškolního věku se většina zamýšlela nad způsobem trávení volného času v teplejších a chladnějších měsících v roce. Dle sdělení rodičů v teplejších měsících tráví děti mnohem více času venku než v zimních měsících. Z toho tedy vyplývá i zásadní změna poměru volného času, který stráví děti s novými médii a bez nich. Jelikož ne všichni rodiče odlišovali mezi způsobem trávení volného času v teplejších a chladnějších měsících a uváděli tak průměrný počet hodin, který stráví dítě aktivní činností, nebylo možné zjištěné údaje vzájemně porovnávat a vyvozovat z nich relevantní závěry. Pouze se dá konstatovat, že v teplotně příznivějších měsících převažoval aktivnější způsob trávení volného času, zvláště pohyb na čerstvém vzduchu. V zimě si děti nedostatek aktivit kompenzovaly využíváním digitálních médií. Nejméně času tráví s digitálními médii Anna. Rodiče uvedli 2,25 hodin, které za celý týden stráví s novými médii. Je nutné podotknout, že v době dvou týdenní dovolené se Anička věnovala novým médiím 2 hodiny denně. Dále není v tomto čase započítáno využívání aplikace "Mluvicí

kočička“ na chytrém telefonu, kterému se věnovala pouze v době, kdy si rodiče pořídili nový chytrý telefon. Matka nedokázala přesně určit čas, který strávila Anička na chytrém telefonu. Přesto si Aničku dovolím uvést jako předškoláka, který používá digitální média nejméně ze všech. Vedle Aničky je nutné zmínit Terezku, která takto tráví svůj volný čas necelou hodinu denně. Ostatní děti využívají média v průměru 2 a více hodiny denně. Nejvíce času s digitálními médii tráví Michal a Jakub, přes 4 hodiny denně.

Na druhé straně je čas, který děti věnují především organizovaným kroužkům. Nejaktivnějším je Miroslav, který navštěvuje 4 organizované kroužky a stráví v nich 4 hodiny týdně. Matka navíc uvedla další hodinu týdně, kterou věnuje přípravě na flétnu. Nejméně času stráví v organizovaných kroužcích Jakub, hodinu týdně v plavání.

U mládeže se potvrdil předpoklad, že tráví volný čas více s médii, než v organizovaných kroužcích. Výjimkou je však Karolína, která se věnuje více aktivitám mimo média. Velice zajímavé byly také výsledky u Pavly, u které mírně převyšoval čas strávený s médii nad časem bez nich. Kuriózní bylo zařazení spánku do volnočasových aktivit. Ten jsem však do času stráveného mimo média nepočítala. Zabývala jsem se pouze aktivním trávením volného času, za což spánek nepovažuji. Za zmínku také stojí poměr tráveného času u Denisy, která se nejvíce věnuje aktivní činnosti, ale zároveň také nejvíce digitálním médii.

VO3: Jakou roli hrají nová digitální média v životě dětí a jakou v životě mládeže?

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že v životě dětí hrají média především roli zábavní (rekreativní). Důkazem je způsob, jakým s nimi děti tráví čas. U všech respondentů se objevilo sledování pohádek či Večerníčku, dále sledování dětských programů a seriálů. Ve velké míře se také objevilo hraní logických her a pexesa, které rozvíjí logické myšlení a paměť. Na základě těchto zjištění by se dalo hovořit i o roli vzdělávací.

V životě mládeže hrají média rovněž roli zábavní, což dokládají jejich odpovědi. Uvádějí, že je používají na sledování filmů či zábavných videí na internetu, poslouchání hudby či hraní her. Média taktéž hrají roli vzdělávací, což vyplývá ze sledování zpráv z domova i ze zahraničí, ze zájmu o cizojazyčné filmy. Kromě toho byla zmiňována příprava do školy. Ve většině případů se jednalo o přípravu prezentací na vyučování či využívání internetu jako pomocníka při zjišťování informací, vyhledávání slovíček cizího jazyka nebo učení se anglické, německé gramatiky. Velice zajímavou informací sdělila Pavla, která využívá mobilní aplikaci Quizlet k procvičování anglické gramatiky.

U mládeže se dále objevila komunikativní role médií, kdy média zprostředkovávají komunikaci mezi spolužáky či vrstevníky. Při tomto zprostředkování jsou využívány různé aplikace jako například Facebook, email, Viber, Whatsapp, Skype, Instagram, Snapchat či SMS. Respondenti velmi často zmiňovali, že mají tyto aplikace spuštěné po celou dobu, co se věnují práci na digitálním médiu.

5.2.2 Diskuse

Tato podkapitola se věnuje rozpravě nad výsledky výzkumu Centra pro mediální studia (CEMES UK FSV⁸¹), výzkumu životního stylu dětí (LifeStyle Survey – LSS Děti), výzkumů uvedených v publikaci Petra Saka a Karolíny Sakové a nad vlastními výsledky výzkumu.

Z výzkumu Centra pro mediální studia s názvem „Stav mediální gramotnosti v ČR: výzkum úrovně mediální gramotnosti obyvatelstva do 15 let“, který zadala Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, mimo jiné vyplynulo, že v chování dětí předškolního věku převažuje zájem o televizi jako zdroj pohádek. Tato skutečnost se potvrdila i v mém výzkumu. Rodiče všech předškoláků sdělili, že jejich děti sledují v televizi především pohádky a hlavně Večerníček. Z výzkumu Centra pro mediální studia však vyplynulo, že Večerníček je nahrazován Animáčkem (TV Barrandov). Tato skutečnost se v mém výzkumu nepotvrdila. Rodiče zmiňovali pouze Večerníček. Oba výzkumy se shodují v tom, že užívání mobilních telefonů není u předškolních dětí příliš rozšířené.⁸²

Výzkum životního stylu dětí (LifeStyle Survey – LSS Děti), který pro Českou televizi a Asociaci komunikačních agentur realizovala v roce 2011 společnost Mediaresearch, ukázal, že děti ve věku 4 - 6 let se věnují následujícím aktivitám s digitálními médii:

43 % času stráví sledováním televize, 4 % času surfují na internetu, 17 % času věnují sledování videa a DVD (i přes počítač), 7 % času stráví poslechem hudby, 10 % četbou knih (včetně jejich prohlížení), 6 % poslechem rádia, 11 % poslechem mluveného slova (pohádky atd.) a 2 % četbou a prohlížením časopisů.⁸³

⁸¹ CEMES UK FSV = Centrum pro mediální studia, které působí při Katedře mediálních studií Institutu komunikačních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze.

⁸² CEBE, J. a kol., *Stav mediální gramotnosti v ČR*.

⁸³ KUNCOVÁ, J., *Děti a média*.

Zde se tedy také potvrdilo, že děti v tomto věku stráví většinu času sledováním televize nebo pohádek na DVD. V minimální podobě se také projevil poslech hudby, stejně jako v případě mého vzorku.

Další výsledky výzkumu uvedené v publikaci Petra Saka a Karolíny Sakové uvádí, že v roce 2002 vlastnilo 33 % mládeže ve věku 15 – 18 let počítač a dalších 57 % sice počítač nevlastnilo, ale využívalo ho. V případě mého výzkumu všichni z oslovených respondentů gymnázia, případně jejich rodiče, vlastní počítač. Navíc 87,5 % těchto rodin vlastní i notebook. Co se týká využívání internetu, nejčastěji se ve výzkumu Saka a Sakové objevily následující aktivity: chatování, auditoria a stahování hudby. V mém výzkumném vzorku se také potvrdila velká záliba v poslouchání hudby, především pak přes internetové stránky www.youtube.com nebo www.spotify.com. Chatování je v mém vzorku adolescentů také velmi oblíbená aktivita. Respondenti hovořili o komunikaci s vrstevníky či spolužáky a probíhala přes Facebook, email, Skype, SMS zprávy, Snapchat, Viber, Whatsapp či Instagram. Stejně jako hudba i chatování probíhá na pozadí všech aktivit.⁸⁴

Výsledky jiného výzkumu Saka a Sakové ukazují, že čas, který stráví respondenti ve věku 15 – 18 let na internetu, odpovídá v průměru necelým 2 hodinám týdně. Maximum bylo 15 hodin týdně. Je nutné upozornit, že tento výzkum proběhl v roce 2000. V případě mého výzkumu, který proběhl na přelomu let 2014 a 2015, uváděli respondenti časové rozpětí 2 až 7 hodin denně, které stráví s novými digitálními médii (počítač, notebook, tablet či chytrý telefon). Je zde započítáno jak surfování na internetu, tak příprava do školy (psaní prezentací, ...), komunikace s vrstevníky a další činnosti. Na základě těchto skutečností si troufám tvrdit, že čas, který stráví mládež na internetu v roce 2015 je několikanásobně vyšší než v roce 2000.⁸⁵

U výsledků vlastní práce, jsem si vědoma určitých nedostatků, které se objevily v průběhu zpracování dat. Pokud bych měla výzkum realizovat znovu, určitě bych kladla větší důraz na pečlivější a detailnější popis aktivit, které jsou prováděny na digitálních médiích. Bylo by vhodné více rozlišit čas, který jedinec tráví aktivitami na pozadí jako kulisa a hlavní aktivitou na digitálním médiu. Týká se to především poslechu hudby a komunikace s vrstevníky. Při zjišťování způsobu trávení volného času s digitálními médii by se tedy mělo jít více do hloubky. Případným pokračovatelům výzkumu a budoucím výzkumníkům,

⁸⁴ SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*.

⁸⁵ SAK, P. a SAKOVÁ, K., *Mládež na křižovatce*.

kteří se budou věnovat této problematice, bych doporučila zaměřit zájem i na volnočasové aktivity rodičů respondentů a na míru, jakou ovlivňují výběr volnočasových aktivit u svých dětí a potvrdit tak domněnku: aktivnější rodič = aktivnější dítě.

Jsem si také vědoma, že zobecnitelnost mých výsledků je díky záměrnému výběru respondentů velmi nízká. V případě respondentů z MŠ šlo o záměrný dostupný výběr, v případě mládeže o záměrný výběr metodou sněhové koule. Tento způsob výběru vzorku byl zvolen i za cenu toho, že výsledky budou méně a obtížněji zobecnitelné než výsledky, získané z náhodného výběru. Především u předškolních dětí (přesněji rodičů dětí) bylo hlavním důvodem volby to, že tento vzorek lidí byl pro mne velmi lehce dostupný. Také jsem předpokládala, že když se s respondenty osobně znám získám od nich upřímnější a obsáhlejší výpovědi. Musím přiznat, že z rozhovorů s respondenty druhého výzkumného vzorku, ve kterém jsem osobně znala pouze první respondentku a ta mi doporučila další, pro mě neznámé, studenty, jsem neměla tak dobrý pocit jako v případě předškoláků. Odpovědi však pro mne byly mnohem zajímavější. Oproti prvnímu vzorku byl způsob využívání digitálních médií mnohem pestřejší.

I přes všechny tyto nedostatky považuji výsledky výzkumu za zajímavé a přínosné.

5.2.3 Doporučení

Vzhledem k velkému vlivu médií nejen na děti a mládež, vidím jako zásadní zaměřit se na zvyšování informovanosti a vzdělání dětí, ale i jejich rodičů v problematice digitálních médií a jejich využívání. Cílem by mělo být vychovat mediálně gramotného člověka nikoliv závislého člověka.

„Mediálně gramotný člověk by měl být schopen kritického přístupu k mediálním sdělením, včetně schopnosti rozlišovat různé formy a způsoby, jakými je sdělován co nejpravdivější obraz skutečnosti, rozumět působení médií na společnost i jednotlivce, vědět, jakými nástroji lze kvalitu médií spoluutvářet a jakou zodpovědnost za to nese on sám.“⁸⁶

Velký důraz by také měl být kladen na mediální výchovu, která je jedním z průřezových témat Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, a která je rovněž řešena v RVP pro gymnázia a v RVP pro střední odborné vzdělávání. Jistým způsobem jsou média zmiňována i v RVP pro předškolní vzdělávání.

⁸⁶ ŠIMKOVÁ, S., ZAJÍC, J., *Děti ve světě médií*.

V RVP pro základní vzdělávání je řečeno, že mediální výchova má vybavit jedince základní úrovni mediální gramotnosti, která zahrnuje:

- osvojení si některých základních poznatků o fungování a společenské roli současných médií (o jejich historii a struktuře fungování),
- získání dovedností podporujících poučené, aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace,
- schopnost analyzovat nabízená sdělení, posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr, popřípadě je asociovat s jinými sděleními,
- orientaci v mediovaných obsazích a schopnost volby odpovídajícího média jako prostředku pro naplnění nejrůznějších potřeb – od získávání informací přes vzdělávání až po naplnění volného času.⁸⁷

Souhlasím s názorem Šimkové a Zajíce, kteří nabádají k využívání sféry neformálního vzdělávání, tedy života v oddílech, kroužcích a dalších mimoškolních společenstvích a aktivitách, pro mediální výchovu. Tvrdí, že: „*Tam se dá nejsnadněji dosáhnout toho, že mediální výchova je přirozeně integrovaná do celkové výchovy, která vytváří nutné předpoklady správného mediálního jednání. Současně nabízí formy, které jsou pro děti a mladé lidi zvláště přitažlivé, a proto i účinné.*“⁸⁸

Jak již bylo řečeno výše, sociální pedagogika velmi těsně souvisí s pedagogikou volného času. Vzhledem k tomu, že sociální pedagog se mimo jiné věnuje i aktivitám spojeným s využíváním volného času, nabízí se ideální příležitost, aby zasáhl a spolupodílel se na začlenění mediální výchovy do celkové výchovy jedinců.

Dle Krause je jedním z úkolů sociální pedagogiky „...*přispívat k utváření zdravého životního stylu (důrazem na zájmovou orientaci, nabídkou hodnotného využívání volného času, programů zaměřených na prevenci,...)*“⁸⁹. Sociální pedagogové by se tedy v praxi měli, především u mladé generace, více zaměřit na zdůraznění významu volného času tak, aby byl správně zařazován v hodnotovém žebříčku člověka. To je velmi podstatné nejen v dětství, ale také v dospělosti a stáří.

⁸⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.

⁸⁸ ŠIMKOVÁ, S., ZAJÍC, J., *Děti ve světě médií*.

⁸⁹ KRAUS, B., *Základy sociální pedagogiky*, s. 49.

ZÁVĚR

Volný čas a digitální média jsou v současné době velmi často skloňovaným spojením. S rychlým pokrokem v oblasti informačních a komunikačních technologií se nabízí velká škála digitálních médií a možností, jak je využívat. Proto je nutné se nad touto problematikou zamyslet především ve spojitosti s volným časem a nezapomínat na klasické volnočasové aktivity jako jsou organizované kroužky, ale i aktivity spontánní, které přispívají k utváření zdravého životního stylu. S tím souvisí také vhodné umístění volnočasových aktivit a digitálních médií v žebříčku hodnot každého člověka. Je nutné této problematice věnovat náležitou pozornost a nepodceňovat ji. Neméně důležité je také naučit děti správně hospodařit s volným časem.

Děti a mládež mohou trávit čas v různých prostředích počínaje rodinou, přes školu a zařízení pro výchovu mimo vyučování, až po veřejná prostranství. Mezi školská zařízení, která nabízejí volnočasové aktivity, patří střediska volného času dětí a mládeže, školní družiny, školní kluby a školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Dále se zajišťováním volnočasových aktivit věnuje velké množství občanských sdružení a organizací, především nestátních neziskových organizací. Jako příklad mohu uvést Pionýr, Junák, hnutí Brontosaurus, Česká tábornická unie, sdružení Duha, Sokol a dále sdružení při školách a školkách, různé spolky a kluby. Nelze opomenout ani nábožensky orientovaná sdružení (YMCA či různá salesiánská hnutí). Vedle toho existují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která mají sociální poslání a nelze vynechat ani organizace, které mají komerční základ.

Každé prostředí má své výhody i nevýhody, stejně jako využívání digitálních médií, které je spojováno s pozitivním i negativním vlivem na chování jedince a společnosti, formování lidských postojů a hodnot, na utváření životního stylu a vůbec na kvalitu života.

Z vlastního výzkumného šetření, které bylo provedeno metodou polostrukturovaného rozhovoru, vyplynulo, že mládež je oproti předškolním dětem více pasivní, konzumně založená. Většinu volného času tráví s novými digitálními médii, mezi nimiž je nejvíce oblíbený počítač, tablet a chytrý telefon. Televize je v současné době u mládeže opomíjena. Opačná situace je v případě předškolních dětí, u kterých je dominantním médiem právě televize. Aktivity, kterou jsou prováděny na médiích, se také značně odlišují. V případě předškolních dětí jde především o sledování pohádek či dětských programů, dále hraní logických her a pexesa. Mládež využívá digitální média pro přípravu

do školy, rozvoj znalostí cizích jazyků, ale také ke sledování filmů, zpráv, zábavných videí, ke hraní her, poslouchání hudby a také velmi často ke komunikaci s vrstevníky. Digitální média tedy zaujímají v životě mládeže zásadní místo. Plní jak funkci informační a vzdělávací, tak především zábavní a komunikativní. V případě předškoláků funkce komunikativní chybí úplně. Komunikace neprobíhá skrze digitální média, ale skrze hru, která je hlavní činností tohoto období a je naprosto nezbytná ke správnému psychickému vývoji dítěte.

V případě organizovaných kroužků jsou aktivnější předškolní děti, které navštěvují minimálně jeden kroužek. Mládež tento způsob trávení volného času příliš nepreferuje. Tři studenti z osmi nenavštěvují žádný organizovaný kroužek. Tato skutečnost se však dala předpokládat. Typické pro toto vývojové období je snaha osamostatnit se. Pro mladistvé jsou velmi důležití vrstevníci a dá se tedy očekávat, že nebudou chtít trávit volný čas pod vedením dospělých, ke kterým jsou dost často kritičtí a netolerantní. Což je v tomto období také typické.

Vzhledem k velkému vlivu médií, je zapotřebí ostražitost. Je důležité digitální média zařazovat na přiměřeně významné místo v životě jedince, využívat jejich pozitivních podnětů a také se učit nabídky médií třídit.

V dnešní době, která je velmi úzce spjatá s digitálními médii, je nutné, aby se problematikou volnočasových aktivit a digitálních médií zabýval co nejširší okruh lidí, kteří přichází do kontaktu s dětmi a mládeží. Mezi ně samozřejmě patří i sociální pedagog, který nachází své uplatnění jako pedagog volného času, asistent pedagoga, vychovatel či sociální pracovník. Nabízí se tedy ideální příležitost pro ovlivňování volného času právě sociálním pedagogem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKOŠOVÁ, Z. (ed) *Terminologický výkladový slovník zo sociálnej pedagogiky*. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2013, 512 s. ISBN 978-80-8105-514-0.

CEBE, J. a kol. *Stav mediální gramotnosti v ČR*. In: Národní registr výzkumů o dětech a mládeži [online]. ©2011 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/cs/registr/vyzkumy/461-stav-medialni-gramotnosti-v-cr.html>.

Co znamená pojem televizní dítě? In: Děti a média [online]. ©2015 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.detiamedia.cz/art/1446/co-znamenava-pojem-televizni-dite.html>.

Česko. Zákon č. 40 ze dne 8. ledna 2009 trestní zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 11, s. 354-464. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1026-1365. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon č. 218 ze dne 25. června 2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2003, částka 79, s. 4030-4052. ISSN 1211-1244.

Česko. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004, částka 190, s. 10333-10345. ISSN 1211-1244.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002, 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

DOČEKAL, D. *Česko a sociální síť v číslech*. In: Lupa.cz [online]. © 1998 – 2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/cesko-a-socialni-site-v-cislech/>.

DOSTAL, L. *Dítě a televize*. In: Rodina.cz [online]. ©1999-2015 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek3397.htm>.

EGER, L. *Komerční komunikace*. 1. vyd. V Plzni: ZČU, 2014, 130 s. ISBN 978-80-261-0352-3.

FAZIK, A. *Čítanka: Sociologie volného času a cestovního ruchu: (výběr statí, textů a klíčových citací z děl pojednávajících o sociologii volného času a cestovním ruchu)*. 1. vyd. V Praze: Vysoká škola obchodní, 2011, 297 s. ISBN 978-80-86841-35-9.

FRIDRICH, M. *Nová média (asi) změni svět*. In: Médiář.cz [online]. ©2011-2014 [cit. 2015-01-21]. Dostupné z: <http://www.mediar.cz/nova-media-asi-zmeni-svet/>.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HÁJEK, B., HOFBAUER, B. a PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011, 239 s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012, 407 s. ISBN 978-80-262-0219-6.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.

HOFBAUER, B. *Kapitoly z pedagogiky volného času: soubor pojednání o volném čase a jeho výchovném zhodnocování*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010, 164 s. ISBN 978-80-7394-240-3.

HUBINKOVÁ, Z. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktualiz., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2008, 277 s. ISBN 978-80-247-1593-3.

JEŽEK, V. a JIRÁK, J. *Média a my*. 1. vyd. Praha: Akademie múzických umění, 2014, 145 s. ISBN 978-80-7331-304-3.

JIRÁK, J. a PAVLIČÍKOVÁ, H. *Média pod lupou: (mediální výchova jako téma celoživotního vzdělávání)*. 1. vyd. Praha: Powerprint, 2013, 187 s. ISBN 978-80-87415-70-2.

KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0450-3.

KAPLÁNEK, M. *Základy pedagogiky volného času: skriptum*. In: Teologická fakulta Jihočeské univerzity [online]. © 2008-10 [cit. 2015-02-05]. Dostupné z <http://www.tf.jcu.cz/getfile/02157c892ff5d86c>.

KAVANOVÁ, A. a CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2005, 156 s. ISBN 80-7318-266-1.

KOHOUTEK, R. *Pozorování verbální sociální komunikace*. In: Psychologie v teorii a praxi [online]. ©2009 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0901/pozorovani-pri-verbalni-komunikaci>.

KÖHLEROVÁ, T., ZÁVODNÝ POSPÍŠIL, J. a ZÁVODNÁ, L. S. *Občanský a společenskovědní základ*. 1. vyd. Prostějov [i.e. Kralice na Hané]: Computer Media, 2013, 92 s. ISBN 978-80-7402-148-0.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk - prostředí - výchova. K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido – edice pedagogické literatury, 2001, 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KUNCOVÁ, J. *Děti a média: vyhrávají televize a internet*. In: Mediaguru.cz [online]. ©2015 [cit. 2015-03-31]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2012/03/deti-a-media-vyhravaji-televize-a-internet/#.VRsRQZUcTmJ>.

LÁBUSOVÁ, E. *Předškolní období*. In: Šance dětem [online]. ©2014 [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/vyvoj-ditete-a-jeho-potreby/predskolni-obdobi.shtml>.

LANGMEIER, J. a KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd., přepracované a doplněné, v Grada Publishing 1. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-7169-195-x.

Leisure: Enhancing the human condition, Priorities & Strategies 2009-2014. In: World Leisure organization [online]. © 2015 [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.worldleisure.org/userfiles/file/Leisure-%20Enhancing%20the%20Human%20Condition.pdf>.

MACEK, J. *Úvod do nových médií*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2011, 71 s. ISBN 978-80-7464-025-4.

MASARIK, P., ŽBIRKOVÁ, E, MASARIKOVÁ, A. *Teória školskej a mimoškolskej výchovy: (vybrané kapitoly)*. Nitra: Vysoká škola pedagogická, 1995, 133 s. ISBN 80-88738-92-X.

Materiály pro podporu výuky: Nebezpečné jevy spojené s používáním internetu a mobilních telefonů. In: E-Bezpečí [online]. ©2008-2015 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/component/content/article/7-o-projektu/925-materialy>.

Materiály pro podporu výuky: Rizika používání sociální sítě Facebook. In: E-Bezpečí [online]. ©2008 - 2015 [cit. 2015-02-19]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/component/content/article/7-o-projektu/925-materialy>.

MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 2009, 639 s. ISBN 978-80-7367-574-5.

MUSIL, J. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003, 261 s. ISBN 80-7220-157-3.

NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002, 119 s. ISBN 80-7315-012-3.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. In: Další vzdělávání pedagogických pracovníků na PedF UK Praha [online]. © 2011 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: http://vzdelavani-dvpp.eu/download/opory/final/25_pavkova.pdf.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. 2. vyd. Praha: Portál, 2001, 229 s. ISBN 80-7178-569-5.

POSPÍŠIL, J., ZÁVODNÁ, S. L. *Mediální výchova*. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. 88 s. ISBN 978-80-7402-022-3.

Proměny volného času a zaostávání pedagogiky. In: Insoma: sborník příspěvků mezinárodní konference O výchově a volném čase, Brno 15. - 16.6.2006 [online]. © 2006

[cit. 2015-01-21]. Dostupné z: http://www.insoma.cz/index.php?id=1&n=1&d_1=paper&d_2=2006_06a.

První hovor mobilem: Lidé se divili, proč člověk na ulici mluví do cihly. In: Česká televize [online]. © 1996 – 2015 [cit. 2015-01-07]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/media-it/221342-prvni-hovor-mobilem-lide-se-divili-proc-clovek-na-ulici-mluvi-do-cihly>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: Národní ústav pro vzdělávání [online]. © 2011 – 2015 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/214>.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 184 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘÍČAN, P. a PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku: jak vést děti k rozumnému užívání médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 62 s. ISBN 80-7178-084-7.

SAK, P., SAKOVÁ, K. *Jak internet mění společnost*. In: Lupa.cz [online]. © 1998 – 2015 [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/zpusob-vyuzivani-osobniho-pocitace-a-internetu/#ic=serial-box&icc=text-title>. ISSN 1213-0702.

SAK, P. a SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004, 240 s. ISBN 80-86320-33-2.

SKORUNKOVÁ, R. *Základy vývojové psychologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, 159 s. ISBN 978-80-7435-253-9.

STEHLÍKOVÁ, M. *Umět si vybrat*. In: Psychologie.cz [online]. ©2015 [cit. 2015-01-19]. Dostupné z: <http://psychologie.cz/umet-si-vybrat>.

STRAUSS, A., CORBIN, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-X.

Středisko volného času Lužánky: *Kdo jsme*. In: SVČ Lužánky [online]. ©2015 [cit. 2015-01-19]. Dostupné z: <http://www.luzanky.cz/o-nas/kdo-jsme>.

SUCHÝ, A. *Mediální zlo - mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007, 168 s. ISBN 978-80-7254-926-9.

ŠIMKOVÁ, S., ZAJÍC, J. *Děti ve světě médií*. In: Klíče pro život - Rozvoj klíčových kompetencí v zájmovém a neformálním vzdělávání [online]. © 2015 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://www.nidm.cz/projekty/realizace-projektu/klice-pro-zivot/medialni-vychova-a-medializace/realizace/deti-ve-svete-medii>.

ŠMAHEL, D. *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton, 2003, 158 s. ISBN 80-7254-360-1.

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Telekomunikační a internetová infrastruktura: Mobilní telefonní síť. In: Český statistický úřad [online]. ©2015 [cit. 2015-02-21]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/telekomunikacni_a_internetova_infrastruktura.

Úmluva o právech dítěte. In: Vláda České republiky [online]. ©2009-2014 [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/umluva-o-pravech-ditete-42656>.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VÚP Praha. *Mediální technologie: Nová média*. In: Metodický portál www.rvp.cz [online]. ©2006 [cit. 2015-01-14]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/547/MEDIALNI-TECHNOLOGIE---NOVA-MEDIA.html>. ISSN 1802-4785.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

RVP Rámcový vzdělávací program.

VÚP Výzkumný ústav pedagogický.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Domácnosti s připojením k internetu 2005-2013.	35
Graf 2 Srovnání komunikace přes internet mezi ČR a EU27, 2005-2009.....	36
Graf 3 Zájem českých uživatelů o české sociální sítě.....	40
Graf 4 Využívání Facebooku a ostatních českých sociálních sítí.....	41

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I Otázky pro rodiče dětí z Mateřské školy, V Újezdech, Brno.

Příloha P II Otázky pro studenty Moravského gymnázia, Veveří, Brno.

PŘÍLOHA P I: OTÁZKY PRO RODIČE DĚTÍ Z MATEŘSKÉ ŠKOLY, V ÚJEZDECH, BRNO.

1. Věk dítěte.
2. Pohlaví dítěte.
3. Navštěvuje dítě nějaké organizované kroužky?
4. Jaké kroužky dítě navštěvuje?
5. Kolik hodin týdně dítě stráví v jednotlivých kroužcích?
6. Které z uvedených přístrojů (zařízení) vlastníte?
 - počítač
 - notebook
 - tablet
 - chytrý telefon
 - televizi

7. Využívá dítě ve volném čase **PC nebo notebook**?
Kolik hodin na něm stráví? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*
K čemu ho využívá? *(např. logické hry X učí se cizí jazyk X učí se písmena nebo číslice X použít si pohádky (písničky) X co dalšího)*
Kolik času jednotlivým aktivitám věnuje?

8. Využívá dítě ve volném čase **tablet**?
Kolik hodin na něm stráví? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*
K čemu ho využívá? *(např. logické hry X učí se cizí jazyk X učí se písmena nebo číslice X použít si pohádky (písničky) X co dalšího)*
Kolik času jednotlivým aktivitám věnuje?

9. Využívá dítě ve volném čase **chytrý telefon**?
Kolik hodin na něm stráví? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*
K čemu ho využívá? *(např. logické hry X učí se cizí jazyk X učí se písmena nebo číslice X použít si pohádky (písničky) X co dalšího)*
Kolik času jednotlivým aktivitám věnuje?

10. Využívá dítě ve volném čase **TV**?
Kolik hodin u ní stráví? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*
Jaké programy sleduje?

11. Jakým **aktivitám** se ještě věnuje – mimo média a kroužky? – *např. procházky venku, tvořivá činnost (malování, gumíčkování, ...), sport, příprava na kroužky,*
Kolik hodin se jim věnuje? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY PRO STUDENTY MORAVSKÉHO GYMNÁZIA, VEVEŘÍ, BRNO.

1. Věk studenta.
2. Pohlaví studenta.
3. Bydlíš v Brně nebo mimo Brno?
4. Navštěvuješ nějaké organizované kroužky? (*např. zpěv, výtvarný kroužek, klavír, fotbal nebo jiný sport,.....*)
5. Jaké kroužky navštěvuješ? (*např. zpěv, výtvarný kroužek, klavír, sport,.....*)
6. Kolik hodin týdně věnuješ jednotlivým kroužkům?
7. Které z uvedených přístrojů (zařízení) vlastníš nebo vlastní Tvoje rodiče a používáš je?
 - počítač
 - notebook
 - tablet
 - chytrý telefon
 - televizi
8. Využíváš ve volném čase **PC nebo notebook**?

Kolik hodin na něm strávíš? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*

K čemu ho využíváš? (co na něm konkrétně děláš, jaké programy využíváš, jaké stránky navštěvuješ atd.) - *např. rozvoj znalostí cizího jazyka, vzdělávání (příprava do školy, další rozšiřování vědomostí), zábava, hry, filmy, hudba, komunikace s vrstevníky, ...*

Kolik hodin týdně jednotlivým aktivitám věnuješ?

Jaké aplikace či sociální sítě (Facebook, Twitter, Skype...) využíváš při komunikaci s vrstevníky?
9. Využíváš ve volném čase **tablet**?

Kolik hodin na něm strávíš? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*

K čemu ho využíváš? (co na něm konkrétně děláš, jaké programy využíváš, jaké stránky navštěvuješ atd.) - *např. rozvoj znalostí cizího jazyka, vzdělávání (příprava do školy, další rozšiřování vědomostí), zábava, hry, filmy, hudba, komunikace s vrstevníky, ...*

Kolik hodin týdně jednotlivým aktivitám věnuješ?

Jaké aplikace či sociální sítě (Facebook, Twitter, Skype...) využíváš na tabletu při komunikaci s vrstevníky?
10. Využíváš ve volném čase **chytrý telefon**?

Kolik hodin na něm strávíš? (*nepočítej do toho telefonování, pouze hry, surfování na netu, využívání aplikací,...*) *od pondělí do pátku v sobotu a neděli.....*

K čemu ho využíváš? (co na něm konkrétně děláš, jaké programy využíváš, jaké stránky navštěvuješ atd.) - *např. rozvoj znalostí cizího jazyka, vzdělávání (příprava do školy, další rozšiřování vědomostí), zábava, hry, filmy, hudba, komunikace s vrstevníky, ...*

Kolik hodin týdně jednotlivým aktivitám věnuješ?

Jaké aplikace či sociální sítě (Facebook, Twitter, Skype...) využíváš na telefonu při komunikaci s vrstevníky?

Jaké další aplikace používáš ve svém telefonu?

11. Využíváš ve volném čase **TV**?

Kolik hodin u ní strávíš? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*

Jaké programy sleduješ?

12. Jakým **aktivitám** se ještě věnuješ – mimo média a kroužky? – *např. procházky venku, tvořivá činnost (malování, gumičkování,), sport, příprava na kroužky,*

Kolik hodin se jim věnuješ? *pondělí - pátek..... sobota - neděle.....*